ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
СТАРО-МАВРИНСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ ЗАИНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЗӘЙ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ С
ИСКЕ МАВРИН АВЫЛ
ҖИРЛЕГЕ БАШКАРМА
КОМИТЕТЫ

ул. Центральная, д. 2а, с. Старое Маврино,
Заинский район, 423537

Үзәк урамы, 2а йорт, Иске Маврин
авылы, Зәй районы, 423537

Телефон, факс 62-0-01. Электронный адрес: Smavr.Zai@tatar.ru

ПОСТАНОВЛЕНИЕ **КАРАР**
05.03.2020г. **№ 6**

Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге территориясендә урнашкан гидротехник корылмалардан (буа) куркынычсыз файдалану кагыйдәләре

"Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, "Әйләнә-тирә мохитне саклау турында" 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон, "Гидротехник корылмаларның куркынычсызлыгы турында" 1997 елның 21 июлендәге 117-ФЗ номерлы Федераль законның 9 нчы маддәсе, 2015 елның 02 октябрендәге 395 номерлы Ростехнадзор боерыгы нигезендә, Татарстан Республикасы Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты

карар бирә:

1. «Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге территориясендә урнашкан гидротехник корылмалардан (буа) куркынычсыз файдалану кагыйдәләре» кушымта нигезендә расларга.
2. «Иске Маврин авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге милкендәге гидротехник корылмаларны (буаларны) эксплуатацияләү кагыйдәләрен раслау турында» 2017 елның 23 октябрендәге 13 номерлы Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе карары үз көчен югалткан дип танырга.
3. Карарны мәгълүмат стендларында, Зәй муниципаль районының рәсми сайтында һәм Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (PRAVO.TATARSTAN.RU) урнаштырырга.
4. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам.

Башкарма комитет җитәкчесе **В. М. Михайлова**

РАСЛАНДЫ
Зәй муниципаль районы
Иске Маврин авыл җирлеге
башкарма комитеты №6
карары белән
Җитәкче ______ Михайлова В.М.
«05» 03 2020 ел

Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге территориясендә урнашкан гидротехник корылмалардан (буа) куркынычсыз файдалану кагыйдәләре

Эчтәлек

№ раздела	Исеме	Стр.
1.	**Гомуми нигезләмәләр**	4-10
1.1	ГТК (гидротехник корылма) милекчесе турында белешмәләр	5
1.2.	ГТК турында белешмәләр	5
1.3.	Корылманың төп күрсәткечләре һәм характеристикалары.	6
1.4.	ГТКның билгеләнеше	6
1.5.	ГТКны эксплуатацияләү технологиясе	6
1.6.	ГТКның техник торышы	11
2.	**Файдалану хезмәте турында мәгълүмат**	12-16
2.1.	ГТКны эксплуатацияләүче оешманың исеме	12
2.2.	Эксплуатацияләүче оешма хезмәткәрләренең проектта саны һәм квалификациясе	12
2.3.	Факттагы оештыру структурасы, хезмәткәрләр саны, квалификациясе һәм аларны күзәтү органында аттестацияләү	13
2.4.	Эксплуатацияләү хезмәтенең төп бурычлары	14
2.5.	Эксплуатацияләү хезмәтенең техник тәэмин ителеше	14
2.6.	Күзәтчелек органнары күрсәтмәләрен үтәү	16
3.	**Нормаль эксплуатацияләү өчен кирәкле документлар**	17-20
3.1.	Проект һәм төзелеш документлары	17
3.2.	Милекче яки эксплуатацияләүче оешма төзегән документлар	17
3.3.	ГТК куркынычсызлыгының эшләнелгән һәм төгәлләштерелгән критерийлары	19
3.4.	ГТКның куркынычсызлык декларациясе	19

3.5.	ГТК куркынычсызлык декларациясенең расланган эксперт нәтиҗәсе	19
3.6.	ГТКны эксплуатацияләүгә рөхсәт	19
3.7.	ГТС һәлакәте һәм иминият полисы нәтиҗәсендә зыян салган өчен гражданлык җаваплылыгын мәҗбүри иминиятләштерү шартнамәсе	19
4.	**ГТКга техник хезмәт күрсәтү**	21-45
4.1.	ГТК торышына эксплуатацияләү контролен гамәлгә ашыру	21
4.2.	Табигый күзәтүләрне оештыру һәм гамәлгә ашыру	23
4.3.	ГТК параметрларына инструменталь контроль методикалары, аларны үлчәү һәм тасвирлау	27
4.4.	ГТКны тикшерү графиклары	28
4.5.	ГТКның су ташу алды һәм аннан соңгы хәлләрне тикшерүләр оештыру һәм үткәрү	30
4.6.	Күзәтү һәм үлчәүләрне башкаручы вазыйфаи затларның исемлеге	32
4.7.	Күзәтүләр һәм үлчәүләр нәтиҗәләрен эшкәртүне һәм анализлауны оештыру һәм гамәлгә ашыру	33
4.8.	Ремонт эшләрен үткәрү тәртибе һәм регламенты, эксплуатация персоналы тарафыннан тиз арада бетерелергә тиешле (куркыныч тудырган очракта) төзексезлекләрне ремонтлау буенча типлаштырылган схемалар һәм карарлар.	34
4.8.1.	*Агымдагы ремонт*	36
4.8.2.	*Капиталь ремонт*	37
4.8.3.	*Грунт плотиналарны ремонтлау һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*	38
4.8.4.	*Бетон корылмаларны ремонтлау һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*	41
4.8.5.	*Торба үткәргечләрнең, камераларның, тышчаларның планлы-кисәтү ремонтын башкару*	44
4.8.6.	*Юлларда, керү юлларында һәм коймаларда ремонт эшләре һәм планлы-кисәтү эшләре башкару*	45
4.8.7.	*Корылмаларның су асты өлешләрендә ремонт эшләрен һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*	45
4.8.8.	*Дренаж һәм фильтрациягә каршы җайланмаларны ремонтлау һәм планлы-кисәтү эшләре башкару*	45

5.	**ГТКны техник эксплуатацияләүнең төп кагыйдәләре**	47-58
5.1.	ГТКдан файдаланганда куркынычсызлык техникасы таләпләре	47
5.2.	ГТКның техник яктан төзеклеге һәм эш мөмкинлекләренең төп күрсәткечләре	49
5.3.	Авария очракларында, көчле су ташулар булганда, үткәрелә торган гамәлләр	51
5.4.	ГТКда аварияләрне бетерү өчен финанс (матди) резервлары булу	53
5.5.	Нормаль шартларда, язгы ташулар чорында, су басулар һәм тискәре температураларда, экстремаль ситуацияләрдә ГТКны эксплуатацияләү тәртибе	53
5.5.1.	*Гадәти шартларда ГТКны эксплуатацияләү*	53
5.5.2.	*Экстремаль ситуацияләрдә ГТСны файдалану тәртибе*	54
5.5.3.	*Су басулар һәм язгы ташулар вакытында ГТКны эксплуатацияләү тәртибе*	56
5.5.4.	*Тискәре температура шартларында ГТКны эксплуатацияләү тәртибе*	58
6.	**ГТК куркынычсызлыгын тәэмин итү**	59-63
6.1.	ГТКны саклау системасы булу	59
6.2.	ГТКда гадәттән тыш хәлләр турында хәбәр итүнең локаль системасы булу	59
6.3.	Авария-коткару формированиеләре булу	60
6.4.	Янгынга каршы сак булу	61
6.5.	Яктырту системаларының булуы	61
6.6.	Элемтә, автоматика һәм телемеханика чараларының булуы	61
6.7.	ГТКдан файдаланганда экологик куркынычсызлык	61
6.8.	Җаваплы затларны һәм башкару срокларын күрсәтеп, ГТК куркынычсызлыгын тәэмин итү буенча кирәкле чаралар (план) һәм таләпләр исемлеге	62
7.	**Кушымталар**	64-69
7.1.	1-3 кушымталар Визуаль һәм инструменталь күзәтүләр журналларының формалары	64-68
7.2	4нче кушымта. ГТКның урнашу схемасы	69

1. Гомуми нигезләмәләр

Гидротехник корылмаларны (алга таба - ГТК) куркынычсыз эксплуатацияләү кагыйдәләре (суднолар йөреше һәм порт гидротехник корылмаларыннан тыш) Федераль экологик, технологик һәм атом күзәтчелеге хезмәтенең 2015 елның 2 октябрендәге 395 номерлы боерыгы белән расланган гидротехник корылмалардан файдалану кагыйдәләре эчтәлегенә таләпләр нигезендә эшләнгән.

1.1. ГТС милекчесе турында белешмәләр:

«Зәй муниципаль районы Иске-Маврин авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге гидротехник корылмаларның милекчесе булып тора.

1.2. ГТК турында мәгълүмат:

1.2.1. Корылманың тулы исеме: Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге территориясендә урнашкан гидротехник корылмалар (буалар).

Корылманың кыскартылган исеме: Зәй муниципаль районы Иске-Маврин авыл җирлеге территориясендә урнашкан гидротехник корылмалар (буалар) (ГТК).

1.2.2. Корылманы төзеп бетерү елы: төзелеш елы анык билгеле түгел, 1901 ел күрсәтелгән. Төзелеп беткән объектны файдалануга кабул итү буенча дәүләт кабул итү комиссиясе акты төзелмәгән.

1.2.3. Элегрәк бирелгән дәүләт исәпкә алу номеры: инвентарь номеры 4659.

1.2.5. Куркынычсызлык классы: IV.

1.2.6. Корылманың урнашу урыны: Татарстан Республикасы, Зәй муниципаль районы, Иске-Маврин авыл җирлеге. Корылма Чекмень (югары һәм түбән бьефлар) елгасында, чишмә башына карата 2,0 км югары, Кама бассейны округында урнашкан. Елга аз сулы, үзәне бормалы 3-5 м киңлектә, елганың туенуы - катнаш, күбесенчә кар сулары белән (90% кадәр), Дала Зәе елгасына коя.

Корылма урнашкан җир участоклары (аларның кадастр номерлары: 16:19:200108:551,16:19:200108:556,16:19:200108:558) Иске Маврин авыл җирлегенең бердәм җирдән файдалану составына керә.

1.2.7. ГТК составына түбәндәге корылмалар керә: плотина, су ташлагыч, су төшергеч, боздан саклагыч.

1.2.8. 2014 елда «Татмелиорация» ААҖ эш проекты нигезендә капиталь ремонт үткәрелде.

1.2.9. Россиянең ГТК регистрындагы теркәлү номеры - юк. Объект теркәлмәгән.

1.3. Корылманың төп күрсәткечләре һәм характеристикалары:

1.3.1. Төзелеш мәйданы: 10481 м2;

1.3.2. Буа өслеге мәйданы: 3,9 га, НПУ һәм ФПУ каршында су өслеге тамгасы - белешмәләр юк;

1.3.3. НПУ буенча буаның күләме: 18 4мең.м3 ;

1.3.4. Плотинаның озынлыгы: 300м;

1.3.5. Су ташлагыч корылма: тип – автомат,чүмечсез; корыч торба, диам.1200 мм 2 рәт, озынлыгы 44 м;

1.3.6. Су төшергеч корылма: тип –көпшәсыман басымлы, материалы – металл, торбаның диаметры 1000 мм, озынлыгы 65 м;

1.3.7. Корыч задвижка (коеда урнашкан): диам.600 мм, 2 данә;

1.3.8. Плотина: балчык өеп ясалган, үтеп йөри торган; ныгытылуы: юеш откос - җыелма тимер-бетон плитәләр, үләннәр үсемлек грунты катламы буенча чәчелгән, коры откос - үләннәр үсемлек грунты катламы буенча чәчелгән; плотина материалы – балчыксыман, үзле туфрак; плотинаның озынлыгы – 300 м, ишү буенча киңлеге – 6 м, плотинаның озынлыгы – 10 м;

1.3.9. Боздан саклагыч: бер рәт вертикаль субайлардан торган арка сыман типтагы стеналар, озынлыгы – 30 м.

Сусаклагычның максималь һәм уртача тирәнлеге, шулай ук барлык су үткәрү корылмалары аша суның суммар агып төшүе турындагы мәгълүматларны билгеләү соңгы биш ел дәвамында сусаклагычта су булмауга бәйле рәвештә мөмкин түгел. Чишмәләр бетү сәбәпле, Чекмень елгасы сусызланды һәм аның суы буага барып җитми. Буаны туендыручы чишмәләр дә китте. Язгы ташулар теркәлмәгән. Язгы кар эрегәндә су аз җыела, ләкин июнь ахырына буа төбенә кадәр кибә.

1.4. Гидротехник корылманың билгеләнеше:

Сусаклагыч балык үрчетү, янгынга каршы максатларда файдалану, шулай ук суларның тискәре йогынтысыннан саклану мөмкинлеген исәпкә алып булдырылган.

1.5. ГТКны эксплуатацияләү технологиясе

1.5.1. Корылмаларны техник эксплуатацияләү һәм ГТК чикләрендә җирләрне куллануны контрольдә тоту Татарстан Республикасы Зәй муниципаль районы Иске-Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты тарафыннан башкарыла.

ГТК корылмаларының техник эксплуатациясе түбәндәгеләрне үз эченә ала: корылмаларны төзек хәлдә тоту (корылмаларның эшенә һәм торышына системалы контроль); режимлы күзәтүләр; периодик техник караулар, агымдагы ремонт, корылмаларга капиталь ремонт һәм реконструкция үткәрүне оештыру.

Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләгәндә аларның эшенең ышанычлылыгы һәм куркынычсызлыгы, шулай ук әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен үтәгәндә технологик җиһазларның өзлексез һәм экономияле эше тәэмин ителергә тиеш.

Гидротехник корылмалар тотрыклылык, ныклык, озак хезмәт итү норматив (проект) таләпләренә туры килергә тиеш.

Гидротехник корылмалар тискәре физик, химик һәм биологик процесслар һәм йөкләнешләр тәэсирендә барлыкка килә торган зыяннардан сакланырга тиеш. Бу максатта корылмаларга якын-тирә территория һәм акваторияләрнең бер өлеше «бүлеп бирелгән полосага»кертелергә тиеш.

Бүлеп бирелгән полосаның күләме корылманы карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкару өчен җитәрлек булырга тиеш.

ГТК корылмаларына бүлеп бирелгән полосаның минималь күләме (бүлеп бирелгән полосаның киңлеге) тәшкил итә:

- акватория ягына плотина нигезеннән-15,0 м.

- түбәндәге откос ягыннан коры откос табанына кадәр -5,0 м.

Бүлеп бирелгән полосаның чикләре җирлекләрдә махсус билгеләр белән күрсәтелергә тиеш.

Бүлеп бирелгән полосада ГТСка катнашы булмаган биналар һәм вакытлыча корылмалар төзү, шулай ук бакча һәм бакча участокларын оештыру рөхсәт ителми. Транспорт, башка линия корылмалары һәм коммуникацияләр белән бүлеп бирелгән полосаны кисү ГТК милекчесе белән килешеп кенә рөхсәт ителә.

Корылмаларның ныклыгы, проект белән чагыштырганда, кимегәндә, алар көчәйтелергә тиеш. Зыяннар вакытында бетерелергә тиеш.

<u>Грунт плотиналар</u> тау сыртыннан аккан су юудан һәм башка сулар белән юылудан сакланырга тиеш. Откос ныгытылмалары төзек хәлдә сакланырга тиеш. Грунт корылмалар хайваннар тарафыннан зыян салынудан сакланырга тиеш.

Канал сыртлары һәм кюветлары даими рәвештә грунт ишелмәләреннән өеменнән чистартылырга тиеш, әгәр проектта каралмаган булса, балчык корылмаларның агач һәм куаклар белән каплануына һәм аларның ишелүенә юл куелырга тиеш түгел. Су төшә һәм су чыга торган каналларда тиешле урыннарда баскычлар, күперчекләр һәм коймалар төзелергә тиеш. Деформация җөйләре тыгызлыгычларының ышанычлы эше тәэмин ителергә тиеш.

Йөкләрне һәм нинди дә булса корылмаларны, шул исәптән причалларны, плотиналарның бирмалары һәм откосларында ишелү призмасы чикләрендә урнаштыру тыела.

Грунт плотиналары откослары участокларында түбәнге өлештә, фильтрация сулары күп булганда, туңу һәм җимерелүдән котылу өчен, дренаж яки җылыту чарасы күрелергә тиеш.

Фильтрланган суларны чыгара торган дренаж системалары (булган очракта) төзек хәлдә булырга тиеш; алар су үлчәү җайланмалары белән тәэмин ителергә тиеш.

Дренаж системалары аша су корылмалардан даими бүленеп чыгарга тиеш. Фильтрланган су грунтны үзе белән алып чыгу ачыкланганда, аны туктату чаралары күрелергә тиеш.

Грунт плотиналарның дренаж җайланмалары туңудан сакланган булырга тиеш.

Сезонлы туңуга һәм эрүгә дучар ителә торган ныгытма призмаларның эре-кыйпылчык материалы суыкка чыдамлылык буенча норматив (проект) таләпләргә җавап бирергә һәм 10-15 ел саен механик һәм ныклык күчешенә сыналырга тиеш.

Корылма урнашкан территориядә шартлату һәм бораулау эшләре башкару корылмаларның һәм җиһазларның куркынычсызлыгын тәэмин итү шарты белән рөхсәт ителә.

Гидротехник корылмалар янында шартлату эшләре башкару чит оешмалар тарафыннан ГТК милекчесе белән килешенеп кенә рөхсәт ителә.

Персонал гидротехник корылмаларда аварияле хәлләр килеп чыкканда чаралар планын төгәл белергә тиеш. Бу планда персоналның бурычлары, аварияне бетерү ысуллары, материаллар запасы, элемтә һәм хәбәр итү чаралары, транспорт чаралары, хәрәкәт итү юллары һ. б. билгеләнергә тиеш.

Гидротехник корылмалар эшләүдән туктаганда яки авария очракларына алдан ук аларны кисәтү буенча (дулкыннар йогынтысы буенча исәп-хисап материалларын исәпкә алып) кирәкле проект карарлары (гамәлләр планы) һәм аларны бетерү буенча тиешле күрсәтмәләр эшләнергә тиеш.

Кешеләргә, җиһазларга һәм башка корылмаларга куркыныч тудыручы гидротехник корылмалардагы зыяннар кичекмәстән бетерелергә, төзәтелергә тиешләр.

1.5.2. ГТК зонасында җирләрдән файдалануны тикшереп тору түбәндәгеләрне үз эченә ала:

а) төзелешнең барлык төрләренә планлаштырылган шәһәр төзелеше документациясен килештерү;

б) бакча кишәрлекләре өчен биналар һәм корылмалар һәм территорияләр төзүнең барлык төрләре өчен мәйданчыклар бүлеп бирүдә катнашу; ГТК территориясен төзелеш ягыннан үзләштергәндә профилактик һәм саклану эшләрен вакытында һәм сыйфатлы башкаруны тикшереп тору;

в) ГТК чикләрендә территориянең һәм объектларның торышын режимлы күзәтү.

Су басуга, ишелү процессларына бәйле территорияләр өчен режимлы күзәтүләр инженерлык-геологик шартларның үзгәрүен һәм корылмаларның эшен фаразларга мөмкинлек бирә торган махсус программа буенча башкарылырга тиеш (мониторинг).

Мониторинг алып баруга проект оешмаларын җәлеп итәргә тәкъдим ителә.

1.5.3. Эксплуатацияләүче оешмас Иске Маврин авылы администрациясенә гидротехник корылмалар чикләрендә җирләрдән файдалану режимын җиткерергә һәм буйсынуга бәйсез рәвештә, ГТК чикләрендә җирләрдән файдалану режимын үтәүне гражданнарның һәм вазыйфаи затларның административ җаваплылыгы турында кисәтергә; үз хезмәт вазыйфаларын башкаручы предприятие персоналының хокуклары турында кисәтергә тиеш.

1.5.4. Мониторинг алып бару, корылмаларның проект эш режимын тәэмин итү максатларында Росгидрометеорология үзәге бүлекчәләреннән һава торышының кыска сроклы һәм озак сроклы фаразлары; елгаларны, күлләрне һәм сусаклагычларны ачу һәм туңу сроклары; су басуларның һәм язгы ташуларның максималь дәрәҗәләре һәм чыгымнары; максималь һәм минималь дәрәҗәләрдә куркыныч булу сроклары, шулай ук шторм һәм су басу кисәтүләре тәэмин ителергә тиеш.

1.5.5. Эксплуатацияләүче оешма җирле администрацияне ГТС чикләрендә саклана торган территориянең нинди дә булса өлешендә көтелгән авария хәлен алдан ук кисәтергә тиеш.

Куркыныч табигать-техноген процесслар һәм күренешләр буенча гражданнар оборонасы һәм гадәттән тыш хәлләр функциональ системасының җирле органнары белән даими үзара мәгълүмат алмашуны тәэмин итәргә.

1.5.6. ГТК корылмаларының авария хәлен үз вакытында бетерү максатыннан Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты авария хәлендә кирәкле материалларның, җиһазларның һәм запас частьләрнең кимеми торган запасына ия булырга тиеш. Аларның составы, саны һәм урнашу урыны, ГТК комплексы эшенең үзенчәлекләреннән чыгып, проект белән билгеләнә һәм эксплуатацияләү процессында төгәлләштерелә. Акчалата чагылышта материалларның авария очрагына запасы корылмаларның гомуми бәясенең кимендә биш процентын тәшкил итәргә тиеш.

1.5.7. Төзелеш тәмамланган ГТК объектларын кабул итү (чират, җибәрү комплексы, корылма) эксплуатацияләүче оешма вәкилләренең мәҗбүри катнашында башкарылырга тиеш.

1.5.8. Эксплуатацияләү оешмасы (ул шартнамә нигезендә җәлеп ителергә мөмкин) җитештерү, склад, хезмәт һәм көнкүреш биналары, эчке

һәм тышкы элемтә чаралары һәм авария сигнализациясе белән тәэмин ителергә тиеш.

1.5.9. Эксплуатацияләүче оешманың механизмнар, җиһазлар һәм транспорт чаралары белән тәэмин ителеше файдаланудагы гидротехник корылмаларның типларына һәм санына бәйле рәвештә предприятие проекты яисә җитәкчесе тарафыннан билгеләнә.

1.5.10. Эксплуатацияләүче оешманың эшчәнлеге әлеге кагыйдәләр нигезендә, аңа ГТК корылмаларына хезмәт күрсәтү (техник эксплуатация) буенча шартнамә тапшыру һәм гидротехник корылмалар чикләрендә җирләрнең кулланылышын тикшереп торуны гамәлгә ашыру юлы белән катгый оештырылырга тиеш.

1.5.11. Эксплуатацияләүче оешманың структурасы һәм штатлары ул башкара торган эшнең характеры, гидротехник корылмаларның эш йөкләнеше һәм катлаулылыгы, су басу зоналары мәйданнары һәм урнашу урыныннан чыгып билгеләнә.

Эксплуатацияләүче оешма тарафыннан ГТК корылмаларын проектлау, төзү, капиталь ремонтлау буенча заказчы, подрядчы функцияләре башкарылганда, предприятие структурасында мониторинг алып бару буенча эшләрне башкарганда тиешле бүлекчәләр һәм вазыйфаларның номенклатурасы булырга тиеш.

1.5.12. Иске Маврин авылының ГТК объектларын эксплуатацияләү белән шөгыльләнүче эшчеләр, прораблар һәм мастерлар санын гидротехник корылмаларның составына һәм параметрларына карап билгеләргә киңәш ителә.

1.5.13.. Эксплуатацияләүче оешма җитәкчесе персоналның әлеге кагыйдәләрне өйрәнүен оештыра һәм аларның һичшиксез үтәлешен тәэмин итә.

Һәр хезмәткәр үз вазыйфасына билгеләнгәнче эш урынында яки махсус курсларда производство белеме алырга һәм ул биләячәк вазыйфа өчен мәҗбүри булган белемнәр тикшерелергә тиеш.

1.5.14. Гидротехник корылмаларның эшенә һәм торышына системалы контроль корылмаларны тикшерүче (күзәтүче) өстенә йөкләнә.

1.5.15. Линияне караучы тарафыннан корылмаларны карау тәртибе һәм сроклары күзәтүләр буенча инструкцияләр, әлеге кагыйдәләр һәм вазыйфаи инструкцияләр белән регламентлана.

1.5.16. Корылмаларның эшенә һәм саклана торган территориянең торышына икътисадый күзәтүләр төзелеш процессында һәм корылмаларны даими эксплуатациягә тапшырганнан соң да үтәлергә тиеш.

Барлык күзәтү төрләре терәк челтәргә бәйле булырга тиеш.

1.5.17. Объектларның торышын һәм эшен даими контрольдә тоту системалы рәвештә алып барыла.

Контроль күзәтүләрнең гомуми составы түбәндәгечә:

- су үлчәү постларында су өсте тигезлегенең тирбәлүен күзәтү;

- корылмаларның деформацияләрен күзәтү;

- фильтрланган сулар дәрәҗәсенең тирбәлүен күзәтү.

1.5.18. Гидротехник корылмаларны техник тикшерү түбәндәге срокларда уздырыла:

- кар эри башлар алдыннан;

- суның максималь офыклары кимегәннән соң;

- көзге бозлык башланганның урта срогына бер ай кала;

- һәр яңгыр ташуыннан соң;

- корылмаларны агымдагы яки капиталь ремонттан соң кабул иткәндә.

ГТКны имин эксплуатацияләүне тәэмин итү өчен, гидротехник корылмаларның факттагы торышына карата табигый күзәтүләр (мониторинг) алып бару оештырыла, ул аларның куркынычсызлыгына йогынты ясый торган конструкцияләрдә һәм элементларда дефектларны ачыкларга, аларның барлыкка килү сәбәпләрен белергә һәм аларны бетерү өчен чаралар күрергә мөмкинлек бирә (ГТК иминлеген контрольдә тотуны оештыру турындагы мәгълүматлар әлеге кагыйдәләрнең 4.1.1 бүлегендә китерелгән).

Объектларның торышын бәяләү һәм эре ремонт проектларын башкару буенча махсус тикшеренүләр үткәрүгә махсус проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары җәлеп ителә.

Гидротехник корылмаларның барлык механик җиһазлары эксплуатацияләү процессында даими контрольдә тора, аларны тиешле техник халәттә тоту максатыннан, даими ревизияләр, профилактик һәм планлы ремонтлар үткәрелә.

1.6. ГТКның техник торышы

Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты мониторингы мәгълүматлары буенча Иске Маврин авылы ГТКы өчен түбәндәге нәтиҗәләрчыгарылган:

- Иске Маврин авыл җирлегенеңгидротехник корылмасы техник торышы канәгатьләнерлек дип бәяләнә.

- куркынычсызлык дәрәҗәсе нормада дип бәяләнә;

- объект куркыныч зарарлануларны һәм авария ситуацияләрен локальләштерүгә һәм бетерүгә әзер (подрядчы оешмаларның көчләрен һәм чараларын җәлеп итүне исәпкә алып);

- ГТКны эксплуатацияләү һәм аңа хезмәт күрсәтү белән шөгыльләнүче персоналның структурасы һәм штатлары гамәлдәге нормаларга һәм кагыйдәләргә туры килми;

- персоналның квалификациясе гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры килми.

- IV класслы ГТК КИП белән җиһазланмый, ГТК торышын контрольдә тотуның гамәлдәге системасы тулаем алганда ГТКны имин эксплуатацияләүне тәэмин итә, эксплуатацияләү чорында авария очраклары булмаган;

- ГТКның техник торышы, авария очракларын бетерүгә юнәлдерелгән оештыру-техник план торышы һәм чараларының торышын контрольдә тоту ГТКны имин эксплуатацияләүне тәэмин итә.

Гидротехник корылмаларның техник төзеклеге һәм эш мөмкинлекләренең төп күрсәткечләре булып проект документациясендә билгеләнгән рөхсәт ителгән иң чик күрсәткечләр чикләрендә хуплана торган ГТКның фактик параметрлары тора.

Гидротехник корылма тулаем алганда гидротехник корылмалар куркынычсызлыгы өлкәсендә гамәлдәге техник нормаларга һәм кагыйдәләргә туры килә.

Гидротехник корылмага капиталь ремонт 2014 елда «Яр Чаллы «Мелиоводстрой» ҖЧҖ тарафыннан Татарстан Республикасы Авыл хуҗалыгы һәм сәнәгать министрлыгы заказы буенча «Татмелиорация» ТК ААҖ генераль проектлаучысының проект-смета документациясе нигезендә («Сарман ПМК «Мелиорация» ҖЧҖ субподряд оешмасы) үткәрелде.

2. Файдалану хезмәте турында мәгълүмат

Авыл җирлегенең штат расписаниесе белән гидротехник корылманың иминлеген тәэмин итүче персонал каралмаган. Гидротехник корылманы эксплуатацияләү һәм мониторинглау функцияләре авыл җирлеге башкарма комитетына йөкләнгән: Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе корылманы эксплуатацияләү өчен җаваплы, буаның эшкә сәләтлелеген һәм авариясез эшен тәэмин итә, моның өчен гидротехник корылманың торышын системалы күзәтү алып бара.

Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе Ростехнадзорның Идел буе идарәсенең территориаль аттестация комиссиясендә аттестация узарга һәм тиешле таныклыкка ия булырга тиеш (бу эш 2020 елга планлаштырылган).

2.1. Гидротехник корылманы эксплуатацияләүче оешманың исеме

Эксплуатацияләүче оешманың тулы исеме: Татарстан Республикасы Зәй муниципаль районы Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты.

Кыскартылган исеме: Татарстан Республикасы Зәй муниципаль районының Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты.

Адрес: 423537, ТР, Зәй муниципаль районы, Иске Маврин авылы, Үзәк урам, 2а йорты.

Телефон: 8(85558) 62-0-01

E-Mail: Smavr.Zai@tatar.ru

ИНН 1647011629, КПП 164701001,

БИК 049205001

Расчётный счёт 40204810600000390019

Банкның исеме ГРКЦ НБ РТ Банка России

Оешма җитәкчесенең фамилиясе, исеме, атасының исеме –

Михайлова В. М.

2.2. Эксплуатацияләүче оешма хезмәткәрләренең проект саны һәм квалификациясе

2.2.1. Эшчеләрнең саны нормативлары 1991 елда РСФСР Дәүләт комитетының торак-коммуналь хуҗалык буенча Үзәк фәнни-тикшерену

институты тарафыннан эшләр төрләре исемлеге һәм аларны үтәү ешлыгы исемлегенә таянып, калькуляция юлы белән билгеләнгән.

2.2.2. Нормативлар нигезендә, икътисади максатчанлыкны һәм эшләрнең тиешле сыйфатын исәпкә алып, гидротехник корылманы эксплуатацияләү буенча 8 сәгатьлек эш режимында эшчеләр һәм белгечләр санын ачыклау күздә тотыла.

Гидротехник корылманы эксплуатацияләү белән шөгыльләнүче эшчеләр саны нормативлары

Таблица № 1

Корылмаларның исеме		Үлчәү берәмлеге	Эшчеләр саны нормативы, кеше.
1		2	3
1.	Дренаж җайланмалары һәм штольнялар	1000 м	1,16
2.	Ябык һәм ачык су үткәргечләр	1000 м	1,09
3.	Яр ныгытмалары һәм яр буйлары	10000 $м^2$	0,92
4.	Саклагыч дамбалар	10000 $м^2$	0,58
5.	Ишелү, потенциаль ишелү һәм җимерелү куркынычы булган тау битләре	10000 $м^2$	0,28
6.	Насос станцияләре	1000 $м^3$ в час	0,25
ИСКӘРМӘ: Ишелү, потенциаль ишелү һәм җимерелү куркынычы булган тау битләрен саклый торган корылмаларда эшчеләр санын 10000 кв метрга 0,92 кеше нормасы буенча өстәмә билгеләргә.			

2.3. Фактта оештыру структурасы, хезмәткәрләрнең саны, квалификациясе һәм аларны күзәтү органында аттестацияләү

Турыдан-туры файдаланыла торган гидротехник корылмада 1 (бер) кеше исәпләнә, аның квалификациясе (2019 елның гыйнварына) норматив таләпләргә туры килми. 2020 елда Ростехнадзорның Идел буе идарәсендә гидротехник корылманы эксплуатацияләү өчен таныклык алып, эксплуатацияләүче оешма хезмәткәренә аттестация үткәрү планлаштырыла.

Күзәтүләр һәм вазыйфаи инструкцияләр нигезендә беренчел күзәтүләр һәм үлчәүләр алып бару буенча бурычлар турыдан-туры обходчикка йөкләнгән. Килешү нигезендә җәлеп ителгән проект һәм эксперт оешмалары даими рәвештә күзәтүләр алып баруның һәм үлчәүләрне урында карауның дөреслеген тикшереп тора, журналларны тутыруның һәм ачыкланган хокук бозуларны сызымнарда чагылдыруның дөреслеген тикшерә, табигый күзәтүләрнең чиратлылыгын күзәтә, персонал эшендәге барлык кимчелекләр тикшерелә һәм бетерелә.

Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләүче белгечләр елына бер тапкырдан да ким булмаган санда кагыйдәләр, нормалар һәм инструкцияләрне белүе буенча тикшерү үтәргә тиеш.

Медицина тикшерүләре узмаган, 18 яшькә җитмәгән затларны хезмәт күрсәтү эшенә җәлеп итү рөхсәт ителми. Икенчел һөнәр буенча эшләргә, шулай ук әлеге һөнәр өчен каралмаган махсус эшләрне башкаруга кертелгән затлар тиешле уку узган һәм бу хакта таныклыкта язып куелган. Эшне мөстәкыйль рәвештә башкаруга рөхсәт иткәндә эксплуатацияләүче персонал эш урынында инструкцияләнә.

Эксплуатация эше белән шөгыльләнүче һәр хезмәткәр инструкция белән танышырга, бу турыда журналда кул куярга тиеш һәм мондый нөсхәнең берсе ГТК милекчесендә саклана, ә икенчесе хезмәткәр кулына бирелә.

2.4. Эксплуатация хезмәтенең төп бурычлары

Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләү хезмәтенең **максаты** булып тора:

- буа корылмаларының гадәти (аварияләрсез) эш режимын тәэмин итү;

- корылмаларны эш хәлендә төзек тоту һәм аларның ышанычлылыгын арттыру;

- мөмкин булган, аеруча язгы ташулар һәм көчле яңгырлар вакытында, аварияләрне булдырмау.

Эксплуатацияләү хезмәтенең **төп бурычлары** булып тора:

- гидротехник корылмаларны даими тикшереп-карап тору (күзәтүләр, вак җитешсезлекләрне вакытында бетерү, чүп-чар һәм үсемлекләрне чистарту, каналларны чистартып тору, кышкы чорда кар чистарту, бозларны вату һ. б.);

- корылмаларны күзәтеп-карап тору, кирәкле тикшерү һәм тикшеренүләрне үткәрү;

- ремонт эшләре башкаруны таләп итә торган җитешсезлекләрне ачыклау;

- корылмаларның торышын бәяләү буенча техник документацияне алып бару.

Гидротехник корылмаларны карап тоту эксплуатация хезмәте тарафыннан башкарыла һәм аларның эше гидротехник корылмаларны даими тәртиптә тоту, барлык корылмаларның: плотинаның, откос ныгытмаларының, төптән су җибәрү һәм су ташлату җиһазларының, дренажларның һ.б.ның ышанычлы эшләвен тәэмин итүдән гыйбарәт.

Иске Маврин авылындагы гидротехник корылмаларны карап тоту буенча төп чаралар:

- плотина откосларының вак зарарлануларын төзәтү, үлән чәчелә торган откосларны планлаштыру;

- откослардагы үләннәрне чабу, куакларны һәм агачларны кисү (әгәр аларны утырту проектта каралмаган булса), плотинадагы су юган урыннарны һәм ерганакларны күмү, тәртипкә китерү;

- затворларны, эшермә бикләрне, шандорларны карап тоту, хәрәкәттәге детальләрне майлау һәм күтәртү механизмнары булган затворларны җылыту, кышка әзерләү;

- задвижкалар, шандорларны эшләүдән туктату һәм язгы чорда аларны эшләтеп җибәрү;

- механизмнарның металл элементларын буяу;

- бетон корылмаларның искерүен һәм тузуын булдырмау.

2.5. Эксплуатацияләү хезмәтенең техник тәэмин ителеше

Килеп чыккан гадәттән тыш хәлне оператив локальләштерү һәм бетерү максатларында материаллар һәм инструментлар (авария запасы) резервы даими рәвештә яңартылырга һәм тулыландырылырга тиеш.

Мөмкин булган аварияләрне бетерүдә кирәкле запастагы материал һәм инструментлар исемлеге түбәндәге таблицада китерелгән.

Таблица №2

№ п/п	материаллар, инструментлар	үлчәү бер.	саны
1	Каты токымлы таш (бут)	куб.м.	5
2	Ташлы ком	куб.м.	5
3	Бетон блоклар	куб.м.	3
4	ПГС	куб.м.	5
5	Бүрәнә	куб.м.	5

6	Бәйләү өчен тимерчыбык	кг.	10
7	Трос	п.м.	50
8	Брезент	кв.м.	10
9	Капчыклар	данә	100
10	Очлы көрәкләр	данә	5
11	Подборлы көрәкләр	данә	5
12	Ломнар	данә	2
13	Балталар	данә	2
14	Носилкалар	данә	3
15	Аркылы пычкылар	данә	2
16	Металл пычкысы	данә	2
17	Тачкалар	данә	2
18	Чиләкләр	данә	5
19	Электр фонаре	данә	3
20	Электромегафоннар	данә	2
21	Брезент бияләйләр	пар	20
22	Резин итекләр	пар	5
23	Сазда кия торган итекләр	пар	2
24	Резинланган костюмнар	данә	1
№пп	**инвентарь**	**үлч. бер.**	**саны**
1	Бензин генераторы	данә	1
2	Эретеп ябыштыру трансформаторы	данә	1
3	Эретеп ябыштыру аппараты	данә	1
4	Ут сүндергечләр	данә	2
5	Бензин пычкылары	данә	1
6	Аптечка	данә	2
7	Эчә торган су өчен бак	данә	2
8	Термос	данә	2
9	Багорлар	данә	1
10	Чүкечләр	данә	2
11	Гайка ачкычлары	данә	10
12	Электродлар	кг	5
13	Изоляцияләү лентасы	данә	3

Гидротехник корылмаларда зыяннарны һәм авария хәлләрен локальләштерүне тәэмин итү өчен подрядчы оешмаларның ресурсларын җәлеп итүне исәпкә алып, төзелеш материалларының, автотранспортның һәм махсус техниканың тиешле запасы булу зарур. Шул максат белән 2017 елның 1 февралендә халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өчен Зәй муниципаль районы гадәттән тыш хәлләр комиссиясе һәм ОПБ рәисе белән «ИП Уразайкин В.В.» арасында хезмәттәшлек турында 5 номерлы килешү һәм халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә Зәй муниципаль районы КЧС һәм ОПБ рәисе һәм белән «ИП Таҗетдинов Д. Р.» арасында табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен матди ресурслар резервларын куллану һәм тулыландыру өчен хезмәттәшлек итү турында 6 номерлы килешүләр төзелде. Килешүләр биш ел дәвамында гамәлдә булачак. Акча средстволары Иске Маврин авыл җирлеге бюджетының резерв фондыннан гидротехник корылмаларда гадәттән тыш хәл килеп чыккан очракта бүлеп бирелә. Югарыда күрсәтелгән авария очрагына запас киметелмәскә, даими рәвештә яңартылырга һәм камилләштерелергә тиеш. Гидротехник корылмаларда зыяннарны һәм авария хәлләрен оператив локальләштерү өчен төзелеш материалларының резервлары килешү төзелгән тәэмин итүчеләрнең территорияләрендә урнашкан.

Гидротехник корылмалар территориясендәге юлларның торышы канәгатьләнерлек. Территориядәге юллар ашыгыч эвакуацияләүгә әзер.

Гидротехник корылма персоналына һәм халыкка гадәттән тыш хәлләр турында хәбәр итүнең локаль системасы мобиль һәм телефон элемтәсен үз эченә ала.

2.6. Күзәтчелек органнары күрсәтмәләренең үтәлеше

Күзәтчелек органнары күрсәтмәләрен үтәмәгән өчен гидротехник корылма милекчесе җавап бирә. Гиротехник корылмадан файдалану чорында авария һәм гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу очраклары теркәлмәгән. Күзәтчелек органнары күрсәтмәләре бирелмәгән.

3. Нормаль файдалану өчен кирәкле документлар

Буаның гидротехник корылмаларын эксплуатацияләү өчен мәҗбүри булган беренчел техник документация составы:

- буаның кисемле, төп үлчәме һәм биеклек билгеләре булган планы;

- килештерү һәм раслау турында документлар белән проект яки эш проекты;

- корылмаларның техник паспортлары;

- ГТКны эксплуатацияләү кагыйдәләре;

- буаны гиротехник корылма буларак милеккә яки арендага бирү турында килешү;

- куркынычсызлык декларациясе (кирәк булганда);

- куркынычсызлык критерийлары;

- куркыныч объект иминлеге паспорты (кирәк булганда);

- зыянны исәпләү;

- аварияләрне бетерү планы;

- күзәтчелек органына еллык хисаплар;

- Иске Маврин авылындагы гидротехник корылма эшен һәм торышын табигый күзәтү проекты.

3.1. Проект һәм төзелеш документлары

Кулланучы оешма архивында тасвирлау буенча түбәндәге документлар сакланырга тиеш:

- эзләнү эшләре (эшләнмәгән);

- проектлау (сакланмаган);

- башкарма (сакланмаган);

- файдалану кагыйдәләре (эшләнә).

3.2. Милекче яки эксплуатацияләүче оешма төзегән документлар

Декларация алды тикшерүен уздырганда гидротехник корылма милекчесе тарафыннан түбәндәге документларны төзү турында карар кабул ителергә мөмкин:

3.2.1. Куркынычсызлык декларациясе - Иске Маврин гидротехник корылмасы иминлеген декларацияләү үткәрелми, чөнки тикшерүдә катнашучылар тарафыннан гидротехник корылмалар һәлакәте нәтиҗәсендә физик затларның гомеренә, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерергә мөмкин булган зыян күләмен исәпләгәндә гадәттән тыш хәл килеп чыгу куркыныч тудырмаячак дип билгеләнә. Мондый гидротехник корылмаларның куркынычсызлыгын декларацияләү үткәрелми (“РФ Хөкүмәтенең 1998 елның 06 ноябрендәге 1303 номерлы карары белән расланган гидротехник корылмаларның куркынычсызлыгын декларацияләү

турындагы нигезләмәләр” (09.11.2016 ел),”, Татарстан Республикасы Экология һәм табигый ресурслар министрлыгының 01.08.2019 елның 1 апрелендәге 7024/11 номерлы хаты).

3.2.2. Персоналны һөнәри һәм авариягә каршы әзерләү планнары, ГТС иминлеген тәэмин итү буенча кирәкле чаралар һәм таләпләр исемлеге;

3.2.3. Паспорт безопасности опасного объекта (ГТС); Куркыныч объектның (ГТК) иминлек паспорты;

3.2.4. Гражданнар һәм иҗтимагый оешмалар гарызнамәләре буенча ГТКның куркынычсызлык декларациясеннән аерым тапшырыла торган, эшчәнлекләре җитештерүнең югары куркынычы белән бәйле оешманың исеме турында белешмәләр булган мәгълүмат кәгазе; мәгълүмат җиткерү һәм җәмәгатьчелек белән хезмәттәшлек өчен җаваплы затлар турында; оешманың производство эшчәнлеген кыскача тасвирлау; куркыныч матдәләрнең исемлеге һәм төп характеристикалары; аварияләр, гадәттән тыш хәлләр һәм аларның нәтиҗәләре турында кыскача мәгълүмат; аварияләрдә халыкка хәбәр итү ысуллары һәм гадәттән тыш хәл килеп туганда халыкның тиешле гамәлләре; өстәмә мәгълүмат алу чыганаклары турында белешмәләр.

3.2.5. ГТКның техник паспорты;

3.2.6. Мониторинг буенча инструкция;

3.2.7. Гидротехник корылмаларның Россия регистрын формалаштыру һәм алып бару өчен кирәкле ГТК турында белешмәләр - белешмәләр гидротехник корылмаларның Россия регистрына кертелми (2019 елда үткәрелгән булырдай зыян күләмен исәпләгәндә тикшерү нигезендә).)

3.2.8. Иске Маврин авылының гидротехник корылмалары авариясе нәтиҗәсендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин булган зыян күләмен исәпләү 2019 елда үткәрелгән.

3.2.9. Куркынычсызлык критерийлары (эшләнмәгән, № 117-ФЗ 21.07.1997).

3.2.10. Басымлы фронт өзелгән очракта, су басу зонасына эләгә торган якын-тирә территорияләр белән гидротехник корылмлар территориясе планы.

3.2.11. Персоналны һөнәри һәм аварияләргә каршы әзерләү планнары, гидротехник корылмалар куркынычсызлыгын тәэмин итү буенча кирәкле чаралар һәм таләпләр исемлеге.

3.2.12. Гидротехник корылмада һәлакәт нәтиҗәсендә зыян китергән өчен мәҗбүри гражданлык җаваплылыгын иминләштерү шартнамәсе һәм иминият полисы (иминият полисы 2019 елда алынган: №GAZX11977556581000).

3.2.13. Гидротехник корылмада аварияне ликвидацияләү планы.

3.2.14. Проект документациясе (сакланмаган).

3.3. Эшләнгән һәм төгәлләштерелгән ГТК куркынычсызлыгы критерийлары

Проектлау, төзелеш һәм эксплуатацияләү стадиясендә куркынычсызлык критерийлары эшләнмәгән. Гидротехник корылма куркынычсызлыгының төп критерийлары булып аның төзелеш параметрларына проект параметрларының туры килүе тора.

3.4. Расланган ГТК куркынычсызлыгы декларациясе

Куркынычсызлык декларациясе эшләнмәгән. Иске Маврин авылы гидротехник корылмасын декларацияләү зарурлыгы юк. 2019 елда Татарстан Республикасы Экология һәм табигый ресурслар министрлыгы тарафыннан «Гидротехник корылмада авария нәтиҗәсендә Татарстан Республикасы территориясендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин булган зыян күләмен исәпләү" (Татарстан Республикасы Экология һәм табигый байлыклар министрлыгының 2009 елның 1 августындагы 7024/11 номерлы хаты, биш ел срокка килештерелгән) эшләнде һәм килештерелде, аның нигезендә Татарстан Республикасы территориясендә гидротехник корылмада авария нәтиҗәсендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин булган зыян күләме акчалата чагылышта ике күрсәткеч буларак билгеләнә – социаль зыян һәм гомуми зыян күләме 0 сумга тигез. Иске Маврин авылы гидротехник корылмасы РФ Хөкүмәтенең 02.11.2013 ел, №986 карары белән расланган ГТК классификациясе критерийлары нигезендә IV класслы дип санала.

3.5. ГТС куркынычсызлыгы декларациясенең эксперт бәяләмәсе

«Гидротехник корылмада авария нәтиҗәсендә Татарстан Республикасы территориясендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин булган зыян күләмен исәпләү" нигезендә 2019 елда үткәрелгән чаралар нәтиҗәсендә ГТКда мөмкин булган зыяннар гадәттән тыш хәл килеп чыгуга китермәячәк, мондый гидротехник корылманың куркынычсызлыгын декларацияләү үткәрелми дип билгеләнде (Татарстан Республикасы Экология һәм табигый байлыклар министрлыгының 2009 елның 1 августындагы 7024/11 номерлы хаты, биш ел срокка килештерелгән).

3.6. Гидротехник корылмадан файдалануга рөхсәт

РФ Хөкүмәтенең 06.11.1998 елның 06 ноябрендәге 1303 номерлы карары белән расланган гидротехник корылмаларның куркынычсызлыгын декларацияләү турындагы нигезләмәнең 7 пункты нигезендә ГТКдан файдалануга рөхсәт таләп ителми (09.11.2016 ел ред.).

3.7. Гидротехник корылмада авария нәтиҗәсендә зыян килгән өчен мәҗбүри гражданлык җаваплылыгын иминиятләштерү шартнамәсе һәм иминият полисы

GAZX11977556581000 номерлы куркыныч объекттагы авария нәтиҗәсендә зыян китергән өчен куркыныч объект хуҗасының гражданлык җаваплылыгын мәҗбүри иминиятләү полисы 2019 елның 25 июлендә алынды.

4. Гидротехник корылмага техник хезмәт күрсәтү

4.1. Гидротехник корылма торышына эксплуатация контролен гамәлгә ашыру

Гидротехник корылмаларның торышы, ышанычлылыгы һәм куркынычсызлыгына эксплуатация контролен Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты гамәлгә ашыра.

ГТКның ышанычлылыгын һәм куркынычсызлыгын тәэмин итү буенча чаралар 3нче таблицада китерелгән.

Таблица №3

№ п.п.	ГТКның ышанычлылыгын һәм куркынычсызлыгын тәэмин итү чаралары	Анык эчтәлеге	Башкару өчен җаваплы
1	Персоналның квалификациясен күтәрү	Эксплуатация персоналы Ростехнадзорның Идел буе идарәсендә аттестацияләнмәгән.	Башкарма комитет җитәкчесе
2	ГТКны профилактик карау	ГТКны карау көн саен башкарыла. ГТК елга ике тапкыр тикшерелә: су ташулар алдыннан һәм боз катыр алдыннан.	Башкарма комитет җитәкчесе
3	Күзәтү журналларын алып бару	ГТК торышын күзәтү журналлары алып барыла	Башкарма комитет җитәкчесе
4	Техник		Башкарма комитет җитәкчесе

	документлар булу – тикшеренүләр – проектлау, –башкарма, –эксплуатацияләү кагыйдәләре	 юк юк юк эшләнә	
5	Текущий ремонт	Ихтыяждан чыгып үткәрелә	Башкарма комитет җитәкчесе

4.1.1. ГТК куркынычсызлыгын тикшерүне (мониторинглау) оештыру турында мәгълүмат

Гидротехник корылмалар көн саен контрольдә тотылырга, аңа торымнан-торымга (сезонлы) профилактик күзәтүләр, контроль-инспекторлык һәм чираттан тыш (сайлап алу) тикшерүләр үткәрелергә тиеш.

Гидротехник корылмаларга **көн саен контроль һәм күзәтү** билгеләнгән эксплуатация режимының үтәлешен, корылмаларның, аларның өлешләренең һәм элементларының техник торышын даими күзәтүдән гыйбарәт.

Корылмаларны **карау һәм тикшерү**, кирәк булганда, проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары вәкилләрен җәлеп итеп, эксплуатация хезмәте җитәкчелеге тарафыннан билгеләнә торган махсус комиссияләр тарафыннан башкарыла.

Торымнан-торымга профилактик тикшерүләр вакытында корылмаларның су асты һәм су өсте өлешләренең техник торышы, дефектлар һәм төзексезлекләр булуы, корылмаларның нормаль эшләвен һәм аларның озак хезмәт итүен тәэмин итүче башка чаралар һәм кирәкле ремонт эшләре күләме билгеләнә, алдагы тикшерүләрдән соң булган үзгәрешләр анализлана. Корылмаларны даими тикшерү елына 2 тапкыр - язгы ташулар алдыннан һәм язгы ташулардан соң, җәйге сезон башлану белән үткәрелә.

Тикшерү нәтиҗәләре буенча ГТК торышы чагылдырыла торган тикшерүләр актлары төзелә, анда корылмаларны тикшереп торуны оештыру, техник документацияне алып бару, объектның куркыныч зыяннарны бетерүгә әзерлеген бәяләү чагылдырыла. Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләү буенча киңәшләр бирелә.

Контроль-инспекторлык тикшерүләре корылмаларның, аларның конструктив элементларының һәм материалларының техник торышын җентекләп һәм төрле яклап тикшерү; эш режимы бозылуларга китергән сәбәпләрне билгеләү; ел дәвамында башкарылган ремонт эшләренең сыйфатын тикшерү; киләсе елга эшләрнең титул исемлеген төзү белән

капиталь ремонт күләмнәрен билгеләү; объектның кирәкле инвентарь, инструментлар һәм ремонт-төзелеш материаллары запаслары белән тәэмин ителешен тикшерү; эксплуатацион персоналның гадәттән тыш хәлләрдә эшләргә әзерлеген тикшерү максатыннан комиссияләр тарафыннан үткәрелә;

Боз кузгалу, су ташулар, корылманың тотрыклыгына янаучы дулкынлану аркасында килеп чыккан аварияләргә бәйле **чираттан тыш** тикшерүләр махсус комиссияләр тарафыннан эксплуатация хезмәтенең җаваплы хезмәткәрләре катнашында башкарыла. Кирәк булган очракта, комиссия составына проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары вәкилләре җәлеп ителә. Комиссия эксплуатация чикләүләрен һәм корылмаларны алга таба эксплуатацияләү мөмкинлеген, җимереклек сәбәпләрен, кичекмәстән башкарырга кирәк булган беренче чираттагы ремонт эшләре исемлеген, шулай ук еллык ремонт эшләре планына кертелергә тиешле эшләр исемлеген, аларны башкару күләмен һәм срокларын күрсәтеп билгели. Чираттан тыш тикшерүләрнең нәтиҗәләре комиссия акты белән рәсмиләштерелә.

Күзәтү һәм тикшерүләр вакытында ачыкланган барлык җитешсезлекләр, төзексезлекләр һәм зыяннар, комиссия эше датасын, эштә катнашкан затларның фамилиясен, корылманың торышын, характерын, зыян күрүнең күләмен һәм дәрәҗәсен, аларны бетерү буенча кирәкле чараларны һәм башкаларны күрсәтеп, журналларга теркәлә.

Дефектларны һәм мәгълүматларны, фотосурәтләрне һәм видеоматериалларны тасвирлау һәм график рәвештә сурәтләү белән башкарылган эш турында комиссия актлары, корылманы водолазлар белән тикшерүгә кадәр, корылманың нормаль эшен тәэмин итү буенча карар кабул итүче техник җитәкче каравына керә.

Үткәрелгән карау һәм тикшерүләр нәтиҗәләре буенча агымдагы һәм капиталь ремонт үткәрү сроклары һәм корылмалар эшендәге теләсә нинди җитешсезлекләрне бетерү буенча чаралар билгеләнә.

Корылмаларны куркынычсыз эксплуатацияләү визуаль һәм инструменталь күзәтүләр белән үлчәнгән параметрларны билгеләнгән критерийлар буенча бәяләү һәм чагыштыру юлы белән тәэмин ителә.

Визуаль күзәтүләр корылмаларны күзәтү журналларында аларның торышын тасвирлап, даими тикшерүләрдән гыйбарәт.

Инструменталь күзәтүләр билгеләнгән үлчәү җиһазлары ярдәмендә башкарыла. Фильтрацион режимга инструменталь күзәтүләрне үткәрү өчен контроль-үлчәү аппаратурасын (КИА) урнаштыру каралмаган.

Плотинаның убылган урыннары контроль нивелир җиһаз ярдәмендә 3-5 елга бер мәртәбә тикшерелә. Температура ялгышлыкларын кимету

максатында, нивелирлауны һәрвакыт коры һәм җылы һава температурасында +10- +250 С җылы булганда үткәрергә кирәк.

Тышкы йогынты параметрларын һәм ГТКның торышы визуаль рәвештә күзәтелә, инструменталь контроль сусаклагычтагы су биеклеген белү өчен үткәрелә.

ГТКның торышын, ышанычлылыгын һәм куркынычсызлыгын гомуми контрольдә тотуны Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты алып бара.

Гидротехник корылманы көндәлек күзәтү махсус караучыга йөкләнгән.

ГТКның торышына эксплуатация контроле гидротехник корылмада һәм аларның аерым элементларында бара торган физик процессларның характерын бәяләүгә юнәлтелгән техник чаралар комплексыннан гыйбарәт.

Эксплуатация контроле тәэмин итәргә тиеш:

- эксплуатация барышында корылмаларның, нигезләрнең, яр буйларының торышы турында дөрес мәгълүмат алу максатыннан системалы күзәтүләр үткәрү;

- мөмкин булган зыяннарны һәм авария хәлләрен булдырмау буенча чараларны үз вакытында эшләү һәм кору;

- ремонт эшләренең һәм реконструкция эшләренең срокларын һәм иң нәтиҗәле һәм экономияле алымнарын билгеләү өчен техник мәгълүмат алу;

- ремонт эшләренең нәтиҗәлелеген контрольдә тоту.

- гидротехник корылмаларның оптималь эксплуатация режимнарын сайлау.

4.2. Табигый күзәтүләрне оештыру һәм гамәлгә ашыру

ГТСны имин эксплуатацияләүне тәэмин итү өчен буаның факттагы торышына карата табигый күзәтүләрне (мониторингны) үз вакытында, квалификацияле һәм тиешле күләмдә алып бару оештырылырга тиеш, ул конструкцияләрдә һәм аларның куркынычсыз эксплуатациясенә йогынты ясый торган элементларда дефектларны, аларның барлыкка килү сәбәпләрен ачыкларга һәм аларны бетерү өчен чаралар күрергә мөмкинлек бирә.

«Табигый күзәтүләр үткәрү буенча инструкция» һәм анда каралган күләмдә билгеләнгән срокларда түбәндәгеләргә күзәтү үткәрелергә тиеш:

- корылмалар һәм аларның нигезләрененең күчешенә, явым-төшемнәргә;

- деформацияләр, корылмалардагы ярыкларга;

- деформация һәм төзелеш җөйләре торышына;

- грунт корылмалары ярларының ныгытылу торышына;

- басымлы үткәргечләрнең торышына (насос станциясе булганда);

- ГТК бьефлары торышы режимы, корылмалар һәм яр кушылмалары нигезендә фильтрация режимы, дренаж һәм фильтрация җайланмалары эше (дренажлар булганда);

- ташкынның корылмаларга йогынтысы, аерым алганда, сулыкның һәм рисберманың, төпнең һәм яр буйларының юылуы, су агызу кырларының кавитацион җимерелүе, убылу, ишелү күренешләре, буаны ләм һәм үлән басу, ярларны эшкәртү;

- бозның корылмаларга тәэсире һәм корылмаларның бозлануы.

Кирәк булганда, проект нигезендә корылмаларның вибрациясе, конструкцияләрнең ныклыгы һәм температура режимы, металл коррозиясе һәм бетонның ашалуы, металл конструкцияләрнең эретеп ябыштыру җөйләре торышы, корылмаларның аерым участокларында газ бүленеп чыгару һәм башка күзәтүләр һәм тикшеренүләр өчен махсус күзәтүләр оештырыла.

Визуаль һәм инструменталь күзәтүләр мәгълүматлары күзәтү журналларына язып барыла (журналларны тутыру формасы 7.1 бүлектә китерелә). Күзәтү һәм инструменталь күзәтүләрне мониторинг режимында башкаруның мәҗбүри шарты булып гидротехник корылмаларны эксплуатацияләү кагыйдәләренең булу тора.

Проект һәм эксперт оешмалары урыннарда күзәтү алып баруның дөреслеген тикшереп тору, журналларны тутыруның һәм ачыкланган кимчелекләрне сызымнарга кертү дөреслеген тикшерү, табигый күзәтүләрнең ешлыгын күзәтү өчен торымнан торымга җәлеп ителергә мөмкин. Персонал эшендәге барлык кимчелекләр тикшерелергә һәм бетерелергә тиеш.

4нче таблицада күзәтүләрнең төрләре һәм ешлыгы китерелгән.

Гидротехник корылманың торышы күрсәткечләрен күзәтүләрнең составы һәм аларны үткәрүнең ешлыгы

Таблица № 4

п/п	Күзәтүләрнең тибы	Контроль үлчәү аппаратларының исеме	КИА саны	Күзәтүләрнең ешлыгы	Үлчәүнең төгәлсезлеі әре
1	Инструменталь күзәтүләр:				
	- су дәрәҗәсе	үлчәү рейкасы	2	Тәүлек буе	2 см
	- һава температурасы	ышкы термометр	1	Тәүлек буе	0.5°С
2	Буада явым-төшемнәрне күзәтү	нивелир	1	3-5 елга бер мәртәбә	±2 мм
	Барлыгы		4		

Гидротехник корылмаларның торышын табигый күзәтүләр аларны сафка бастырганнан алып, эксплуатацияләүнең бөтен чоры дәвамында алып барылырга тиеш.

Контрольдә тотыла торган гидротехник корылма торышы күрсәткечләренең составы, корылмаларның классына, конструкциянең төренә, нигез үзенчәлекләренә, булган контроль-үлчәү аппаратурасының исемлегенә карап, проектлаганда билгеләнә.

Табигый күзәтүләр материалларын беренчел эшкәртү күзәтүче тарафыннан башкарыла һәм Инспектор тикшерүләре яки Проект оешмалары тарафыннан килешү нигезендә контрольдә тотыла.

Урнаштырылган материалларны таблицалар, графиклар, эпюр формасында рәсмиләштерергә тәкъдим ителә, алар процессның динамикасын (фильтрацион режим, явым-төшем, корылмаларның деформациясе һ.б.) ачык бәяләргә мөмкинлек бирә. Табигый күзәтүләр һәм әлеге материалларны беренчел эшкәртү нигезендә, аларның проект мәгълүматларына туры килүен анализлау һәм куллану хезмәте ел саен корылмаларның торышы турындагы бәяләмә белән хисап төзи.

4.2.1.

Грунт материалларыннан гидротехник корылмаларны табигый күзәтүләрне оештыру

Грунт плотиналарны эксплуатацияләгәндә, эксплуатация хезмәтенең төп бурычлары – аларны тулысынча төзек хәлдә тоту, (корылманың җир өстендәге өлеше, откос ныгытмалары, дренажлар һ. б.) дөрес итеп хезмәт күрсәтү юлы белән корылмаларның барлык элементларының өзлексез эшләвен тәэмин итү, корылмаларның эшкә сәләтлелегенә тискәре йогынты ясардай кимчелекләрне бетерү, килеп туган барлык очракларда - булган җитешсезлекләрне юкка чыгару һәм корылмаларның һәм механизмнарның эшкә яраклылыгын тулысынча торгызу буенча чаралар күрү. Моның өчен кирәк:

- Корылмалар эшенә системалы контроль;
- корылмаларга даими техник карау;
- кисәтү эшен һәм агымдагы ремонтларны вакытында башкару.

Корылманың җир өсте өлешен, откос ныгытмаларын карап әйләнүче контрольдә тота. Карау көн саен көндез ел дәвамында башкарыла.

Күзәтүче карарга тиеш:

плотина тарагын, аның юл полотносын һәм сигнал баганаларын;

- плотинаның юеш откосын, бетон плитәләр һәм таш материаллар белән ныгытылмаларны (шундый ныгытмалар булганда);

плотинаның коры откосын.

Линиядәге караучы бурычлы:

-бер кеше кулыннан килә торган зур булмаган зыянны кичекмәстән юкка чыгарырга;

- төзәтү линиядәге караучы хәленнән генә килми торган зыян турында кичекмәстән җитәкчелеккә хәбәр итәргә.

Карап йөргәндә һәм техник күзәтүләр вакытында аеруча игътибар бирелә:

- беркетү өслегенең гомуми торышы һәм анда ярыклар, деформацияләр яисә конструкциянең ныклыгында башка кимчелекләр барлыкка килү;

-фильтр әзерлегенең торышы һәм ныгытма нигезеннән туфрак агып чыгулар булу;

- откосларда һәм плотина сыртларында баткан һәм күтәрелгән урыннар;

- плотинада җир казучы хайваннарның оялары барлыкка килү;

- плотинаның коры ярында (алар булса) дренаж җайланмаларының төзек эшләве;

- плотина откосларында үсемлекләрнең торышы.

Фильтрация сулары чыга башлагач, шуны билгеләргә кирәк: агып чыга торган су чистамы яки болганчыкмы. Болганчык суның барлыкка килүе плотина нигезеннән балчык чыгарылуын күрсәтә һәм бу балчык чыгуны туктату буенча ашыгыч чаралар күрүне таләп итә.

Штормнардан соң, шулай ук сусаклагычтагы су горизонты кимегәндә, су асты ныгытмалары техник яктан чираттан тыш тикшерелергә тиеш.

Һәр техник карауның нәтиҗәләре корылмаларны карау датасын күрсәткән акт белән рәсмиләштерелә, актта җитешсезлек ведомосте, фото һәм видео материаллар, корылманың составын, чиратын һәм җитешсезлекләрен бетерү тәртибен билгели торган чаралар теркәлә.

Су горизонтының тирбәлешен күзәтү су рейкасы ярдәмендә алып барыла.

Сусаклагычта су торышы, су режимы белән кискен хәл килеп туганда, карап йөрүче (яки дежур) бу хакта теләсә нинди чаралар белән җитәкчелеккә хәбәр итә, ул барлык авария хезмәтләренә авария хәле турында кичекмәстән игълан итәргә тиеш.

Плотинаның куркыныч деформацияләрен булдырмау һәм аны дөрес эксплуатацияләү максатларында эксплуатацияләү хезмәте Гидрометеохезмәт белән турыдан-туры элемтәдә торырга һәм алардан кыска вакытлы һава торышы фаразларын үз вакытында алырга тиеш.

Кирәк булганда, проект нигезендә, корылмаларның вибрациясе, конструкцияләрнең ныклыгы һәм температура режимы, металл һәм бетон коррозиясе, металл конструкцияләрнең эретеп ябыштырылган җөйләре торышы, корылмаларның аерым участокларында газ бүленеп чыгу һәм башка күзәтүләр һәм тикшеренүләр өчен махсус күзәтүләр оештырыла.

Визуаль һәм инструменталь күзәтүләр мәгълүматлары күзәтү журналларына кертелә (журналларны тутыру формасы 7.1нче бүлектә китерелә). Күзәтү һәм инструменталь күзәтүләрне мониторинг режимында

башкаруның мәҗбүри шарты булып ГТКны эксплуатацияләүнең гамәлдәге кагыйдәләре булу тора.

Карап йөрүче вакыт-вакыт урында күзәтү алып баруның дөреслеген тикшереп торырга, журналларны тутыру һәм сызымнарга ачыкланган кимчелекләрне кертү дөреслеген тикшерергә, табигый күзәтүләрнең чиратлылыгын күзәтергә, персонал эшендәге барлык җитешсезлекләр турында фикер алышырга һәм төзәтергә тиеш.

4.3. ГТК параметрларына инструменталь контроль методикалары, аларны үлчәү һәм тасвирлау

Гидротехник корылмалар параметрларын контрольдә тотуның иң мөһим өлеше инструменталь күзәтүләр булып тора, чөнки визуаль күзәтүләр процессында ачыклана торган дефектларның бер өлеше яшерен характерга ия.

Приборлар һәм инструментлар белән эшләүче персонал алардан дөрес файдаланырга, аларның төзелешен һәм эш принцибын белергә, тапшырылган эш өчен үзенең җаваплы булуын аңларга тиеш.

Инструменталь күзәтүләрне дөрес оештыру корылманың зурлыгын һәм динамикасын билгеләргә, деформацияләнүнең интенсивлыгын якикимүен, аның фильтрация режимының бозылуын ачыкларга, кимчелекләрнең сәбәпләрен, аларның куркынычлылык дәрәҗәсен билгеләргә һәм аларны бетерү чараларын күрергә мөмкинлек бирә.

Табигый күзәтүләр материалларын беренчел эшкәртү эксплуатацияләү персоналы (обходчик) тарафыннан башкарыла. Процессның (фильтрация режимы, явым-төшем, корылмаларның деформациясе) динамикасын ачык бәяләргә мөмкинлек бирүче таблица һәм графиклар формасындагы гомумиләштерелгән материаллар җитәкчелеккә бирелә. Табигый күзәтүләр һәм әлеге материалларны беренчел эшкәртү нигезендә, аларның проект мәгълүматларына туры килүен анализлау һәм куллану хезмәте ел саен корылмаларның торышы турындагы бәяләмә белән хисап төзи.

Табигый күзәтүләр белән контрольдә тотыла торган ГТК торышы күрсәткечләре составы проектлау вакытында билгеләнгән һәм корылмаларның классына, конструкциянең төренә, нигез үзенчәлекләренә, булган контроль-үлчәү аппаратурасы исемлегенә туры китереп билгеләнгән.

4.4. ГТКны тикшерү графигы

Хәвеф-хәтәрләрне булдырмый калу буенча техник халәтне билгеләү һәм вакытында чаралар күрү өчен, гидротехник корылмаларда даими эксплуатация күзәтүе оештырылырга, тикшерүләр графигы һәм вакытлы (сезонлы)

профилактик тикшерүләр алып барылырга тиеш. Моннан тыш, контроль-инспектор һәм чираттан тыш (сайлап алу) тикшерүләр үткәрелергә мөмкин.

Көндәлек тикшерүләр һәм корылмаларны күзәтү эксплуатацияләү хезмәте персоналы тарафыннан башкарыла һәм даими күзәтүдән гыйбарәт:

билгеләнгән эксплуатация режимын,

корылмаларның техник торышын,

тыштан карау мөмкинлеге булган аларның өлешләрен һәм элементларын.

Барлык гидротехник корылмалар торымнан торымга (график нигезендә) корылмаларның торышын бәяләү, ремонт эшләре срокларын һәм күләмнәрен төгәлләштерү, аларны техник эксплуатацияләүне яхшырту буенча тәкъдимнәр эшләү, шулай ук ремонтның барлык төрләренең сыйфатын бәяләү өчен техник тикшерелергә тиеш.

Карау графигына гомуми һәм сайлап алына торган планлы техник карау кертелгән булырга тиеш.

Гомуми тикшерүләрне елга ике тапкыр - язын һәм көзен үткәрергә кирәк.

Гомуми язгы карау корылмаларның язгы яңгырлар һәм язгы ташуларны үткәрүгә әзерлекләрен бәяләү өчен үткәрелә. Язгы тикшерү барышында язгы ташуны үткәрү алдыннан агымдагы ремонт эшләренең сроклары һәм күләмнәре аныклана, шулай ук киләсе җәйге чорга корылмаларга агымдагы ремонт ясау һәм агымдагы һәм киләсе елларга капиталь ремонт ясау буенча эшләр күләмнәре билгеләнә.

Гомуми көзге карау гидротехник корылмаларның кышка әзерлеген тикшерү максатыннан үткәрелә. Бу вакытка ремонт буенча барлык җәйге эшләр дә тәмамланырга тиеш.

Сайлап алып карау вакытында аерым гидротехник корылмалар яки аларның аерым элементлары тикшерелә. Сайлап алу тикшерүләренең ешлыгы җирле эксплуатация шартлары белән билгеләнә.

Планлы тикшерүләрдән тыш, гадәттән тыш хәлләр яки аварияләрдән соң, гидротехник корылмаларга чираттан тыш тикшерү үткәрелергә тиеш.

ГТК буенча **планлы** (язгы һәм көзге) техник караулар даими эшләүче комиссия тарафыннан үткәрелергә тиеш. Комиссия составы авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе тарафыннан билгеләнә.

Корылмаларны <u>язгы карау</u> аларның торышын һәм су ташуларны үткәрүгә әзерлекләрен бәяләү өчен үткәрелә. Язгы тикшерү вакытында, корылмаларны ташкыннарга әзерләү өчен, агымдагы ремонт эшләренең сроклары һәм күләмнәре аныклана, шулай ук, җитешсезлекләр ачыклана һәм киләсе җәйге чорга һәм агымдагы һәм киләсе елларга капиталь ремонт буенча корылмаларны агымдагы ремонтлау буенча эшләр күләмнәре билгеләнә. Язгы тикшерү нәтиҗәләре буенча язгы ташу һәм көчле яңгырлардан соң ташуларның максималь чыгымнарын үткәрүгә әзерлек буенча чаралар планы төзелә, ул ел саен ташу алдыннан эксплуатация хезмәте җитәкчесе тарафыннан раслана.

Язгы ташулар узганнан соң, гидротехник корылмалар шулай ук каралырга, зыян килүләр теркәлергә һәм бетерелергә тиеш.

Корылмаларга көзге техник карау салкыннар башланганчы 1,5 ай алдан (октябрьнең беренче декадасында) үткәрелә. Бу вакытка кышкы чорда гидротехник корылмаларны нормаль эксплуатацияләүне тәэмин итүче агымдагы һәм капиталь ремонт буенча барлык җәйге эшләр дә тәмамланырга тиеш.

Сайлап алып карау вакытындаа аерым гидротехник корылмалар яки аларның аерым элементлары тикшерелә. Сайлап алу тикшерүләренең ешлыгы җирле эксплуатация шартлары белән бәйле.

Планлы (көзге-язгы) тикшерүләрдән тыш, гадәттән тыш хәлләр яки аварияләрдән соң гидротехник корылмаларга чираттан тыш тикшерү үткәрелергә тиеш.

Гидротехник корылмаларны (язгы һәм көзге) гомуми техник караулар, системалы күзәтүләр һәм шәхси караулар нәтиҗәләре буенча, шулай ук аерым корылмаларны һәм аларның механик җиһазларын эксплуатацияләүче персоналның гаризалары буенча агымдагы ремонт графигы (күләме һәм сроклары күрсәтелеп) төзелә. Агымдагы ремонт даими рәвештә эксплуатацияләү хезмәте көче белән ел дәвамында үткәрелә. Гидротехник корылмаларга агымдагы ремонт вак җитешсезлекләрне вакытында бетерергә һәм ГТК элементларының эшкә сәләтен торгызырга ярдәм итә.

Контроль һәм ревизияләр эше эксплуатацияләү хезмәте хезмәткәре, кирәк булганда проект оешмасы белгечләре тарафыннан үткәрелә. Эксплуатацияләү процессында ачыкланган җитешсезлекләр, механик җиһазлар эшендәге кимчелек яки тайпылышлар, агымдагы ремонт вакытнда персонал көче белән бетерелә алмаганда, капиталь ремонт планына кертелергә тиеш. Әмма, куркынычсыз эксплуатацияләүгә комачаулаучы дефектларны кичекмәстән бетерү зарур.

Гидротехник корылмаларда ремонт эшләрен башкару өчен проект эшләргә яисә проект оешмасы эшләгән технология нигезендә эшләр башкарырга кирәк.

Корылмаларны тикшерү, кирәк булганда, проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары вәкилләрен җәлеп итеп, эксплуатацияләү хезмәте җитәкчелеге тарафыннан билгеләнә торган махсус комиссияләр тарафыннан башкарыла.

Периодик профилактик тикшерүләр вакытында корылмаларның су өсте һәм су асты өлешләренең техник торышы, дефектлар һәм җитешсезлекләр булу, төзекләндерү эшләре күләме һәм корылмаларның нормаль эшен һәм аларның озак эшләвен тәэмин итә торган башка чаралар күләме билгеләнә, алдагы тикшерүләрдән соң килеп чыккан үзгәрешләргә анализ ясала. Корылмаларны периодик тикшерү елына 2 тапкыр уздырыла (язгы ташулар алдыннан һәм язгы ташулардан сон, җәйгә кергәндә).

Тикшерү нәтиҗәләре буенча тикшерү актлары төзелә, аларда гидротехник корылмаларның торышы чагыла, корылмаларны контрольдә тотуны оештыруга, техник документацияне алып баруга, объектның

куркыныч хәлләрне булдырмауга әзерлегенә бәя бирелә (бәя - "канәгатьләнерлек"). Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләү буенча тәкъдимнәр бирелә.

Гидротехник корылмаларның хәлен бәяләү буенча аеруча катлаулы һәм җаваплы эшләрне башкару, шулай ук әлеге корылмаларның куркынычсызлыгын һәм ышанычлылыгын арттыру чараларын эшләү өчен проект, махсус фәнни-тикшеренү һәм җайга салу оешмалары җәлеп ителергә тиеш.

Контроль-инспекторлык тикшерүләре комиссияләр тарафыннан корылмаларның, аларның конструктив элементлары һәм материалларының техник торышын җентекләп һәм һәрьяклап тикшерү; җитешсезлекләргә китергән сәбәпләрне билгеләү; ел дәвамында башкарылган ремонт эшләренең сыйфатын тикшерү; киләсе елга эшләрнең титул исемлеген төзеп, капиталь ремонт күләмен билгеләү; объектның кирәкле инвентарь, инструментлар һәм ремонт-төзелеш материаллары запаслары белән тәэмин ителешен тикшерү; эксплуатация персоналының гадәттән тыш хәлләрдә гамәлләргә әзерлеген тикшерү максатында үткәрелә.

Юридик затларның дәүләт күзәтчелеге органы (Ростехнадзорның Идел буе идарәсе) тарафыннан җиткерелгән мәҗбүри таләпләрнең үтәлешен тикшерү максатларында үз компетенциясе кысаларында контроль-күзәтчелек чаралары үткәрелә.

Вакытлы караулар һәм контроль тикшерүләр үткәрү графигы эксплуатация хезмәте җитәкчесе тарафыннан раслана. Карау һәм тикшерүләрнең еллык саны корылмаларның конструкциясенә һәм аларны эксплуатацияләү шартларына бәйле рәвештә билгеләнә, әмма алар ташу алдыннан бер контроль тикшерүдән дә ким булмаган күләмдә һәм калган вакытта өч тапкыр тикшерүдән дә ким булмаска тиеш. Караулар шулай ук корылманы агымдагы яки капиталь ремонт тәмамланганнан соң кабул иткәндә башкарыла. Гидромеханик һәм йөк күтәрү җайланмалары һәм насос станцияләренең торбаүткәргечләре, элемтә һәм автоматика чаралары квартал саен карап чыгылырга тиеш.

4.5. Гидротехник корылмаларны язгы ташулар алдыннан һәм язгы ташулардан соң тикшерүләрне оештыру һәм үткәрү

Язгы ташулар, боз кузгалу, корылманың тотрыклылыгын куркыныч астына куя торган дулкынлану белән бәйле тикшерүләр эксплуатация хезмәтенең җаваплы хезмәткәрләре катнашында махсус комиссияләр тарафыннан башкарыла. Кирәк булган очракта, комиссия составына проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары вәкилләре дә кертелә. Комиссия эксплуатация чикләүләрен һәм корылмаларны алга таба эксплуатацияләү мөмкинлеген, җимереклек сәбәпләрен, кичекмәстән башкарырга кирәк булган беренче чираттагы ремонт эшләре исемлеген, шулай ук еллык ремонт эшләре планына кертелергә тиешле эшләр исемлеген, аларны башкару күләмен һәм срокларын күрсәтеп билгели. Чираттан тыш тикшерүләрнең нәтиҗәләре комиссия акты белән рәсмиләштерелә.

Тикшерү һәм күзәтүләр вакытында ачыкланган барлык җитешсезлекләр, төзексезлекләр һәм зыяннар, комиссия эше датасын, эштә катнашкан затларның фамилиясен, корылманың торышын, характерын, зыянның күләмен һәм дәрәҗәсен, аларны бетерү буенча кирәкле чараларны һәм башкаларны күрсәтеп, журналларга кертелә.

Үткәрелгән эш турында комиссия актлары, дефектлар һәм деформация, фотосурәтләр һәм видеоматериаллар тасвирламасы һәм график сурәт белән, корылманы водолазлар белән тикшерүләргә кадәр, эксплуатацияләү хезмәте җитәкчесенә карауга җибәрелә, ә ул корылмаларның нормаль эшен тәэмин итү буенча тиешле карар кабул итә.

Тикшерү нәтиҗәләре буенча актлар төзелә, аларда ГТКның торышы чагылдырыла, корылмаларны контрольдә тотуны оештыруга, техник документацияне алып баруга, объектның куркыныч тудыра торган зыяннарны бетерүгә әзерлегенә бәя бирелә (бәя - "канәгатьләнерлек"). Гидротехник корылмаларны эксплуатацияләү буенча тәкъдимнәр кертелә.

ГТКның торышын бәяләү буенча аеруча катлаулы һәм җаваплы эшләрне башкару, шулай ук әлеге корылмаларның куркынычсызлыгын һәм ышанычлылыгын арттыру чараларын эшләү өчен проект, махсус фәнни-тикшеренү һәм җайга салу оешмалары җәлеп ителергә тиеш.

Ел саен, 1 гыйнварга булган торыш буенча, тикшерү актлары һәм башкарылган ремонт нәтиҗәләре нигезендә, гидротехник корылмаларның техник паспортына үзгәрешләр кертелә, ул типик форма буенча төзелә. Эксплуатация чорында паспортка гидротехник корылмаларга һәм аларның механик җиһазларына капиталь ремонт һәм реконструкция ясау, гидротехник корылмаларга һәм аларның механик җиһазларына зыян килү, аварияләр һәм ватылу, гидротехник корылмаларны тикшерү нәтиҗәләре, аларның ышанычлылыгын һәм иминлеген арттыру буенча НИР, шулай ук корылмаларны эксплуатацияләгәндә барлыкка килгән экстраординар шартлар (җир тетрәү, күп сулар үткәрү, су күтәрелү дәрәҗәсе артып китү, ташу суларын үткәрү схемасы бозылу, чамадан тыш явым-төшемнәр һ.б.) турында мәгълүматлар кертелә.

ГТКның конструктив элементларын алга таба камилләштерү буенча чаралар күрү өчен эксплуатацияләү хезмәте тиешле проект оешмалары белән корылманың канәгатьләнерлек эшләмәве һәм тикшерү үткәрү нәтиҗәсендә ачылган сәбәпләр турында киңәшләшергә мөмкин.

Эксплуатацияләүнең узган елларында күзәтелгән мәгълүматлар һәм күзәтүләрне беренчел эшкәртү нәтиҗәләрен диагностика системасының автоматлаштырылган системасы мәгълүматлар базасына кертергә тәкъдим ителә. ГТК торышын мониторинглау өчен махсус эшләнгән программалардан файдаланып, әлеге күзәтүләрне анализлау һәм диагностикалау заманча нормалар һәм ГОСТлар таләпләре нигезендә куркынычсызлык дәрәҗәсен

бәяләүне башкарырга мөмкинлек бирә (СП 58.13330.2012, ГОСТ Р22.1.11.2002).

4.6. Күзәтүләр һәм үлчәүләр алып бара торган вазыйфаи затлар исемлеге

Беренчел күзәтүләрне һәм үлчәүләрне алып бару бурычлары турыдан-туры обходчикка йөкләнгән. Авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе урыннарда күзәтүләр һәм үлчәүләр алып баруның дөреслеген әледән-әле тикшереп тора, журналларны тутыруның һәм ачыкланган кимчелекләрне сызымнарга кертүнең дөреслеген тикшерә, табигый күзәтүләрнең чиратлылыгын күзәтеп тора, персонал эшендәге барлык җитешсезлекләр тикшерелергә һәм бетерелергә тиеш (проект оешмалары җәлеп ителергә мөмкин).

Табигый күзәтүләр һәм үлчәүләр материалларын эшкәртү обходчик тарафыннан башкарыла.

Таблицалар, графиклар формасында гомумиләштерелгән материалларны авыл җирлеге башлыгы карый, алар процесс динамикасын ачык бәяләргә мөмкинлек бирә (фильтрация режимы, явым-төшемнәр, корылмаларның деформациясе һ.б.). Табигый күзәтүләр һәм әлеге материалларны беренчел эшкәртү нигезендә, аларның проект мәгълүматларына туры килүен анализлау һәм куллану хезмәте ел саен корылмаларның торышы турындагы бәяләмә белән хисап төзи.

Табигый күзәтүләрнең иң мөһим өлеше инструменталь күзәтүләр, чөнки визуаль күзәтүләр процессында ачыкланган дефектларның бер өлеше яшерен характерга ия.

Приборлар һәм инструментлар белән эшләүче персонал аларның төзелешен һәм эш принцибын белергә, тапшырылган эш өчен үзенең җаваплылык аңларга тиеш.

Күзәтүләр һәм үлчәүләрне алып баручы вазыйфаи затлар Ростехнадзорның Идел буе идарәсендә ГТКны эксплуатацияләү өлкәсендә аттестацияләнергә тиеш.

ГТКны турыдан-туры эксплуатацияләүче хезмәткәр саны - 1 кеше, аның квалификациясе закон таләпләренә туры килми. Ростехнадзорның Идел буе идарәсендә ГТКны эксплуатацияләү буенча таныклык алуга 2020 елда эксплуатацияләүче оешма хезмәткәренә аттестация үткәрү планлаштырылган.

4.7. Күзәтүләр һәм үлчәү нәтиҗәләрен эшкәртү һәм анализлауны оештыру һәм гамәлгә ашыру

Күзәтүләр нәтиҗәләрен эшкәртү һәм анализлау гидротехник корылмаларның торышын бәяләү өчен системалаштырылган материаллар алу максатыннан башкарыла.

Инструменталь күзәтүләрне эшкәртү һәм анализлау өч этапта башкарыла.

Беренче этапта әлеге үлчәүләр корылманың торышы һәм гамәлдәге йөкләнешләр (ишкәкне утырту, откосларның торышы, су

дәрәҗәләре һ.б.) күрсәткечләренең үзгәреше график рәвешендә бирелә. Графиклар буенча күрсәткечләрне үлчәүнең законлылыгы һәм аномальлеге билгеләнә, вакыт күрсәткечләренең үзгәрүе интенсивлыгы бәяләнә.

Икенче этапта аерым күрсәткечләр арасында төп йөкләнеш һәм бәйлелек күрсәткечләре бәйлелеге төзелә. Күрсәткечләрнең үлчәнгән һәм фаразлана торган күрсәткечләре аларның мөмкин булган иң чик күрсәткечләре белән чагыштырыла, бу корылма торышына алдан бәя бирергә мөмкинлек бирә.

Өченче этапта түбәндәге бурычлар хәл ителә:

- һәр йөкләнешнең контрольдә тотыла торган күрсәткечләргә аерым йогынтысы билгеләнә;
- күрсәткечләр арасындагы бәйлелекләр карала;
- конструкцияләрнең статистик эшенең факттагы схемасы һәм аның проектта кабул ителгән өлешенә туры килүе ачыклана;
- күрсәткечләрнең үлчәнгән һәм исәп-хисап күрсәткечләре арасында аерма сәбәпләре ачыклана.

Грунт материалларыннан ясалган корылмаларның откосларның тотрыклылыгы деформацияләрне сүндерү тизлеге һәм ярыклар булмау буенча бәяләнә. Нигезләрнең тотрыклылыгы нигезнең вертикаль һәм горизонталь деформацияләре һәм аңа тоташкан токымнарның массивлары белән характерлана.

Әлеге күзәтүләр буенча белешмәләр күзәтү журналларына кертелә.

Башкарма комитет җитәкчесе әледән-әле контрольдә тота (контроль өчен проект оешмаларын җәлеп итәргә тәкъдим ителә): урында күзәтүләрне алып баруның дөреслеген, журналларны тутыруның һәм ачыкланган кимчелекләрне сызымнарга кертүнең дөреслеген, табигый күзәтүләрнең ешлыгын күзәтә. Персонал эшендәге барлык кимчелекләр дә тикшерелергә һәм бетерелергә тиеш.

Табигый күзәтүләр һәм үлчәүләр материалларын эшкәртү җитәкчелек контролендә обходчик тарафыннан башкарыла.

Таблица, график формасында гомумиләштерелгән материалларны җитәкчелек карый, алар процесс динамикасын ачык бәяләргә мөмкинлек бирә (фильтрация режимы, явым-төшемнәр, корылмаларның деформациясе һ.б.). Натураль күзәтүләр һәм бу материалларны беренчел эшкәртү нигезендә, аларның проект күрсәткечләренә һәм рөхсәт ителгән иң чик күрсәткечләргә туры килүен анализлап, эксплуатация хезмәте ел саен корылмаларның торышы турында бәяләмә белән хисап төзи.

Инструменталь күзәтүләрне дөрес оештыру зурлыкны һәм динамиканы билгеләргә, корылмаларның деформацияләнүе үсү яки бетү, су басу интенсивлыгын, аның фильтрация режимы бозылуын ачыкларга, бу кимчелекләрнең сәбәпләрен билгеләргә, аларның куркынычлык дәрәҗәсен һәм аларны бетерү буенча чаралар күрергә мөмкинлек бирә.

ГТК торышын бәяләү буенча аеруча катлаулы һәм җаваплы эшләрне башкаруга, шулай ук әлеге корылмаларның куркынычсызлыгын һәм ышанычлылыгын арттыру буенча чараларны эшләү өчен проект, махсус фәнни-тикшеренү һәм җайга салу оешмалары җәлеп ителә.

4.8. Ремонт эшләрен үткәрү тәртибе һәм регламенты, эксплуатацияләүче персонал тарафыннан тиз арада юкка чыгарылырга тиешле (куркыныч тудырган очракта) төзексезлекләрне ремонтлау буенча типовой схемалар һәм чишелешләр

Корылмаларның җимерелүен булдырмау һәм аларның хезмәт срогын озайту максатларында планлы-кисәтү, агымдагы һәм капиталь ремонт оештырыла. Планлы-кисәтү һәм агымдагы ремонт эксплуатация сметасы хисабына, капиталь ремонт - махсус проектлар һәм сметалар буенча башкарыла.

Гидротехник корылмаларда ремонт эшләрен башкару һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару беренчел - проект эксплуатация характеристикаларын саклау максатында башкарылырга тиеш.

Иске Маврин авылы янындагы гидротехник корылманы эш хәлендә тоту чаралары, кирәк булганда, махсуслаштырылган оешмаларны җәлеп итеп, эксплуатацияләү хезмәте тарафыннан гамәлгә ашырыла. Чаралар корылмаларны ремонтлау һәм карауны, аларны саклау эшләрен уздыруны, шулай ук корылмаларның хезмәт итү срогын озайтуны үз эченә ала.

Агымдагы ремонт корылмаларда зур булмаган дефектларны һәм зарарлануларны бетерү өчен билгеләнә. Аны, кагыйдә буларак, суның түбән тирәнлеге чорында башкаралар. Аерым корылмаларны ремонтлау вакыты аларның эшендә вакытлы тәнәфес чорларына, тулы булмаган йөкләнеш белән эшләү чорларына туры килә.

Агымдагы ремонт даими рәвештә эксплуатацияләү оешмасы көче белән ел дәвамында башкарыла.

Агымдагы ремонт графигы (күләме һәм сроклары) ГТКны (язгы һәм көзге) чираттагы гомуми техник караулар, системалы күзәтүләр һәм шәхси караулар нәтиҗәләре буенча, шулай ук аерым корылмаларны һәм аларның механик җиһазларын эксплуатацияләүче персонал гаризалары буенча төзелә.

Гидротехник корылмаларга агымдагы ремонт үткәргәндә вак зарарлануларны бетерү юлы белән ГТК элементларының эшкә сәләте торгызыла.

Гидротехник корылмаларда ремонт эшләрен башкару өчен проект эшләргә яисә проект оешмасы эшләгән технология нигезендә эшләр башкарырга кирәк.

Конструкцияләрнең йомшаклыгын раслый торган тиешле исәп-хисапны үткәрмичә, төзелеш корылмаларында тишекләр тишү, үзгәртеп кору тыела.

Капиталь ремонт - искергән конструкцияләрне һәм детальләрне алмаштыра торган ремонт, мондый ремонт вакытында тузган җиһазлар яисә аерым җиһазлар тулысынча яисә өлешчә алмаштырыла. Капиталь ремонт

вакытында корылманың кисәкләрен яки аерым узелларын алмаштыралар, мәсәлән, плотиналарның саклагыч өслек участокларын һ.б.ны.

Корылмаларга капиталь ремонт ясау агымдагы ремонт ярдәмендә генә өзлексез эшчәнлекне тәэмин итәргә мәмкин булмаганда билгеләнә.

Капиталь ремонт үткәрү турындагы карар комиссия тарафыннан мондый ремонтка чынлыкта ихтыяҗ булуга карап кабул ителә.

Комиссия объектны карый, дефект ведомостен һәм объектны карау актын төзи, ремонтның күләмен, категориясен һәм составын билгели. Актларда җитешсезлекләрне бетерү сроклары һәм корылманың техник эксплуатациясен яхшырту буенча тәкъдимнәр күрсәтелә.

Авария ремонтлары табигый һәлакәтләрдән зыян килгән һәм җимерелгән очракларда, аварияләрне тиз арада бетерү чараларын кулланып, планнан тыш үткәрелә.

Кешеләр тормышы өчен куркыныч тудыра торган яки зур матди зыяннарга китерә торган авария зыяннары кичекмәстән бетерелергә тиеш.

Гидрокорылмалардагы агымдагы зур һәм капиталь ремонт эшләре, бигрәк тә аларны үзгәртеп кору белән бәйле, махсус тикшеренүләр һәм проект эшләнмәләренә нигезләнгән булырга тиеш.

Ремонт эшләрен башкару проектында эшләрнең күләме һәм ысулы, кирәкле җиһазлар һәм дәүләт стандартларына туры килә торган төзелеш материаллары билгеләнергә тиеш.

ГТК эшенең канәгатьләнерлек булмавы һәм аларны карап тикшерү һәм ремонт үткәрү нәтиҗәсендә ачыкланган сәбәпләр турында сусаклагычларны эксплуатацияләү идарәсе корылмаларның конструкциясен камилләштерү буенча чаралар күрү өчен тиешле проект оешмаларына хәбәр итә.

Барлык җитештерү ремонт эшләрен кабул итү тиешле актлар төзегәндә башкарыла, алар нигезендә һәр корылманың техник паспортына үзгәрешләр турында язмалар кертелә.

4.8.1. *Агымдагы ремонт*

Агымдагы ремонт ел дәвамында даими рәвештә эксплуатацияләү хезмәте тарафыннан башкарыла.

Агымдагы ремонт графигы (күләме һәм сроклары) ГТКны (язгы һәм көзге) чираттагы гомуми техник караулар, системалы күзәтүләр һәм шәхси караулар нәтиҗәләре буенча, шулай ук аерым корылмаларны һәм аларның механик җиһазларын эксплуатацияләүче персонал гаризалары буенча төзелә.

Агымдагы ремонт вакытында вак зарарлануларны бетерү юлы белән ГТК элементларының эшкә сәләте торгызыла.

Гидротехник корылмаларда ремонт эшләрен башкару өчен проект эшләргә яисә проект оешмасы эшләгән технология нигезендә эшләр башкарырга кирәк.

Конструкцияләрнең йомшаклыгын раслый торган тиешле исәп-хисапны үткәрмичә, төзелеш корылмаларында тишекләр тишү, үзгәртеп кору тыела.

4.8.1.1. *Планлы-кисәтү ремонтын уздыру регламенты:*

- плотина сыртындагы юлларны нормаль хәлдә тоту;
- плотинаның коры откосына үлән чәчү;
- плотинаның юеш откосын нормаль эш хәлендә тоту.

4.8.1.2. *Агымдагы ремонтны уздыру регламенты:*

- плотинаның җир өсте өлешен ремонтлау;
- откос ныгытмаларын ремонтлау;
-төшә торган урыннарны, юлларны ремонтлау.

Плотинаның җир өстенең деформацияләнүе су саркып кергән урыннарда, откосларда ишелү, батып керү, күтәрелеп тору рәвешендә булырга мөмкин.

Тотрыксыз халәтне откос грунтының тышкы күренеше һәм дымлылыгы буенча ачыклап була, ишелергә мәслихәт урыннар, тотынуга, бер метр тирәнлеккә төшеп китә.

Откосларда өлешчә аккан урыннар чистартылып, сыйфатлы балчык белән алыштырыла, аның ышкылу коэффициенты аккан балчыкныкыннан да ким булырга тиеш түгел. Салына торган туфракның су үткәрүчәнлеге җир тәненең күрше өлешләрендәге кебек үк булырга тиеш, түбән откоста ул, кабат агып төшмәсен өчен, бераз кимрәк булырга тиеш, барлыкка килгән ишелү өслеге баскычлап эшкәртелә, һәм откосны туфрак белән каплап бетерү юка горизонталь катламнар белән алып барыла. Откослар сизелерлек ишелгәндә, суга чыккан массалар, әгәр алар нык юешләнгән һәм көпшәкләнгән булсалар, шулай укчистартып алына, шуып төшү өслеге баскычлап эшкәртелә, ә сөзәклекнең тотрыклылыгын арттыру өчен өстәмә бермалар һәм банкетлар урнаштырыла.

Корылма өстендә җир казучы җәнлекләрнең юллары, ярыклар һәм башка бушлыклар барлыкка килү барышы өске һәм аскы яктан системалы күзәтү юлы белән табыла. Мондый юллар һәм ярыклар басым астында сыекланган балчык, ком һәм цемент измәсе белән тутырыла. Җир казучы җәнлекләр белән көрәш аларның йөри торган юлларын химик эшкәртү һәм агулы матдәләр тарату юлы белән алып барыла.

Әгәр эретмәләр куллану мөмкинлеге юк икән, шурфларны өзеп, аларны сайлап алынган грунт яки сыек балчык һәм тиресле грунт катнашмасы белән тутырырга кирәк.

Плотинаның һәм откос ныгытмаларының зур зарарланулары капиталь ремонт юлы белән бетерелә. Әгәр булган җимерелүләр куркыныч характер ала яки өлешчә кабатлана икән, махсус проект буенча реконструкция таләп ителә.

4.8.2. *Капиталь ремонт*

Капиталь ремонт тулаем корылманы үз эченә алган комплекслы яки аерым конструкцияләрне ремонтлаудан яисә алмаштырудан торган сайланма ремонт булырга мөмкин. Кагыйдә буларак, капиталь ремонт, башка

корылмалар эшендә тоткарлыклар тудырмыйча, аерым элементлар буенча сайлап алынып ясалырга тиеш.

Капиталь төзекләндерү вакытында гидротехник корылмаларның ышанычлылыгын һәм куркынычсызлыгын киметә торган яисә аларның эксплуатация күрсәткечләрен чикли торган таушалган конструкцияләр һәм детальләрне аңалары белән алыштыру башкарылырга тиеш. Яки объектларның эксплуатацияләү мөмкинлекләрен яхшырта торган ныклырак һәм экономиялерәк (эксплуатацияләү срогы иң зур булган төп конструкцияләрне тулысынча алмаштырудан тыш) алмаштыру башкарылырга.

Иске Маврин авылы янындагы ГТКда даими эшли торган техник су белән тәэмин итү системасы шартларында капиталь ремонт расланган проект һәм ППР буенча башкарылырга тиеш.

ГТКның аеруча җаваплы элементларын капиталь ремонтлау проекты проект оешмалары тарафыннан башкарылырга тиеш. Сайлап алып капиталь ремонт үткәрү проект документациясе проект-конструкторлык бүлекчәләре тарафыннан башкарыла. Комплекслы, капиталь һәм торгызу эшләре һәм реконструкцияләр төзелеш-монтаж идарәләре һәм берләшмәләре тарафыннан аларның йогынтысы зонасында башкарыла, шулай ук махсус ремонт-төзелеш һәм төзелеш-монтаж оешмалары җәлеп ителергә мөмкин.

ГТКны капиталь ремонтлау планы эксплуатацияләү хезмәте тарафыннан түбәндәге нәтиҗәләргә нигезләнеп төзелә:

- табигый күзәтүләр нигезендә корылмаларның торышын һәм эшен системалы күзәтү;
- корылмаларны гомуми язгы техник тикшерү;
- стихияле бәла-казалардан яки аварияләрдән соң чираттан тыш тикшерүләр.

Аерым корылмаларга ремонт ешлыгы техник тикшерүләр һәм системалы күзәтүләр нәтиҗәләре буенча билгеләнә. Кагыйдә буларак, сайлап алып капиталь ремонт үткәргәндә, техник су белән тәэмин итдә тоткарлыклар ясалмый.

Капиталь ремонтның якынча ешлыгы:

- плотиналар, дамбалар, каналлар, суалгычлар, суташлаткычлар - 15-25 ел;
- корыч торбалар - 15 ел.

ГТКга капиталь ремонт ясаганда башкарылган эшләрне җитәкче билгеләгән комиссия кабул итә. Ремонт эшләрен кабул иткәндә аларның проектка һәм сметага, шулай ук корылмаларның тышкы торышына туры килүе тикшерелергә тиеш. Аларны нормаль эксплуатацияләүгә комачаулый торган һәм әйләнә-тирә мохитнең экологик торышын һәм персоналның хезмәт иминлеген начарайта торган җитешсезлекләр булган корылмаларны файдалануга кабул итеп алу тыела.

Иске Маврин авылы янындагы ГТКга капиталь ремонт ясалганда башкарылган барлык эшләр акты буенча кабул итеп алына. Кабул итү актына «Җитештерү биналарына һәм корылмаларга планлы-кисәтү ремонты уздыру турында нигезләмә» һәм «Җиһазларга, электр станцияләре һәм челтәрләре биналарына һәм корылмаларына техник хезмәт күрсәтүне һәм ремонтлауны

оештыру кагыйдәләре» нигезендә ремонт буенча техник документация теркәп бирелергә тиеш (СО 34.04.181-2003).

Капиталь ремонттан соң гидротехник корылмалар озак вакытлы, тоткарлыксыз эшләүгә сәләтле булырга тиеш.

Корылмаларны су белән тутырганчы түбәндәге шартлар үтәлергә тиеш:

- фильтрланган сулар чыгу зонасында мөмкин булган басым градиенты проект яисә кабул ителгән СНиП 2.06.01-86 нигезендә булырга тиеш («Гидротехник корылмалар. Проектлауның төп нигезләмәләре". М., 1999 ел (искергән СНиП) яки актуальләштерелгән 58.13330.2012)

- корылмаларның каршылык гидроизоляциясе башкарылган һәм куышлыклар балчык белән күмелгән булырга тиеш;

- затворларның күләме һәм башка характеристикалары, шулай ук «Гидротехник корылмаларның затворлары торышын эксплуатацияләү буенча методик күрсәтмәләр» нигезендә (Союзтехэнерго СПО, 1984)затворларның пазлары тикшерелгән булырга тиеш.

4.8.3. *Грунт плотиналарны ремонтлау һәм планлы-кисәтү эшләре башкару*

Иске Маврин авылы янындагы ГТК җирләре чикләрендә, ГТК милекчесе яки эксплуатацияләү оешмасы белән килештермичә, нинди дә булса оешмаларның һәм физик затларның хуҗалык эшчәнлеге алып баруы рөхсәт ителми.

Грунт плотиналарны эрозиядән (юылудан) сакларга кирәк. Откослар, суташлау, су агызу җайланмалары төзек хәлдә тотылырга тиеш.

Грунт корылмалар һәм яр буйлары тирәсендәге территорияләрдә төзелеш һәм җир казу эшләре җитәкчелек тарафыннан расланган проект буенча гына рөхсәт ителә.

Яңгыр һәм кар сулары белән юылган сөзәклекләрне бик кыска вакыт эчендәкабат үз хәленә кайтару зарур.

Грунт плотиналар аша саркып чыккан суны туңдыру, шулай ук дренаж җайланмаларын туңдыру рөхсәт ителми. Депрессия өслегене яисә дренаж җайланмалары тирән урнашмаган очракта, тиешле участоклар фильтр яки башка материаллар белән җылытылырга, суны оешкан төстә җибәрү башкарылырга тиеш.

Откос ныгытмаларында барлыкка килә торган агачсыман үсемлекләр елына 2 тапкыр: җәй көне - чәчәк атар алдыннан һәм көз көне чистартылырга тиеш.

Плотиналарда, шулай ук түбәнге бьефта дренаж сулары агымына тоткарлык ясый торган урында корылмалар төзү тыела.

Откос һәм бермаларда йөкләр кую, саклау тыела, болар аерым очракларда - тиешле проект булганда кыска вакытка гына рөхсәт ителә.

Иске Маврин авылы янындагы ГТК территориясе чикләре, җир плотиналар, яр буе кушылмалары, өске һәм аскы бьефларның су пространствосы ачык күренә торган билгеләр белән билгеләнә.

Җир асты коммуникацияләре трассалары урында билгеләнергә тиеш.

Плотина сырты проект тамгасында тотылырга тиеш. Аны киметү рөхсәт ителми. Төшеп киткән урыннарны торгызырга кирәк.

Утырган урыннарны бетерү тәртибе:

а) утырган грунт өслеген чистарту;

б) иң тирән төшкән урында 0,5 метр тирәнлектәге траншея казыйлар һәм казылган участокны проект билгесенә кадәр плотинага җентекләп, катлап салынган шундый ук грунт белән үстерәләр;

в) капламаларны вак таш, гравий һ. б. белән торгызалар.

Откос ныгытмасына зыян килгән очракта, алга таба җимерелүне, туфрак юылуны һәм туфрак чыгарылуны туктату буенча чаралар күрергә кирәк. Әгәр нинди дә булса сәбәпләр аркасында җимерелгән өлешне проектка туры килә торган беркетмә белән кичекмәстән ясау мөмкин булмаса, вакытлыча каплау сыйфатында фашин яки камышлы ястыклар, ташлар, балчык тутырылган капчыклары һ. б.куелырга мөмкин. Су кимегәннән соң, барлык вакытлы капламалар даими проект беркетмәләре белән алыштырылырга тиеш.

Әгәр беркетмәләрнең җимерелүе куркыныч характерда булса яки еш кабатланса, еллык зур чыгымнар таләп итә башласа, гамәлдәге ныгытманы реконструкцияләү мәсьәләсен куярга кирәк.

Җир казучы җәнлекләрнең йөрү юллары, ярыклар һәм плотина тәнендәге башка бушлыклар барлыкка килү өске һәм аскы яктан системалы рәвештә күзәтүләр юлы белән ачыклана. Аларның барлыкка килү сәбәпләре, таралу дәрәҗәсе ачыклана.

Җәнлекләрнең йөрү юлларын сыек балчык, ком һәм цемент катнашмасы белән тутыралар. Җир казучы хайваннар белән көрәш махсус чаралар, химик препаратлар, агулы матдәләр ярдәмендә башкарыла яки махсуслаштырылган оешмаларга хәбәр ителә.

Плотина тәнендә җир казучылар юлы, тамырлар һәм башка бушлыклар буйлап коры ярда юеш таплар, кечкенә генә агынтылар, фонтанчыклар барлыкка килә.

Плотинаның су саркыган урыннары юкка чыгарылырга яки кичекмәстән капланырга тиеш, моны бигрәк тә су чыгымының артуы һәм плотина тәненнән грунт чыгарылу күзәтелсә, кичекмәстән башкару зарур.

Плотинада юылу, ишелү, утыру, грунт кабарып чыгу, каверн, ярыклар күзәтелгәндә, эксплуатацияләү хезмәте аларның барлыкка килү сәбәпләрен билгеләргә һәм бетерү чаралары күрергә тиеш (кирәк булганда, махсуслаштырылган оешмаларны җәлеп итәргә).

Барлыкка килгән үтәли юылган урыннар кичекмәстән сылана. Үтәли юылган урыннар сусаклагыч ягыннан ком һәм таштан ясалган капчыклар белән тутырыла (капчыкларны тыгызлап тутыру өчен, яртылаш ком тутырыла). Плотинада су кимегәннән соң, вакытлыча корылма алына.

Аннан промоинада туфракның һәм бортның бозылган яки юыла торган катламын баскычлап эшкәртергә кирәк. Чистартылган промоинага аркылы өслек буйлап (плотина буйлап) 0,5-1,0 м тирәнлектә траншея казырга һәм әзерләнгән өслеккә өлешчә 15-20 см катламлы туфрак салырга кирәк. Аннары, промоинага аркылы рәвештә, аларның өске өлеше кичү терәкләре

дәрәҗәсеннән югарырак булырлык итеп, свайларны кагарга кирәк, һәм аны 15-20 см калынлыкта җентекләп тыгызлап, проект зурлыгына һәм плотина ярларын проект профиленә җиткергәнчегә кадәр, туфракны тутыруны дәвам итәргә кирәк. Су астындагы ерганакны каплау кирәк булганда, ерганакка шпунт рәте бастырырга, шпунт коймасы чикләреннән суны суыртып алырга һәм шуннан соң гына җир эшләрен башкарырга кирәк.

Түбәнге откос итәгеннән чишмәләр бәреп чыгу һәм грунт күтәрелеп торулар корылма нигезендә нинди дә булса кимчелекләр булуы турында сөйли. Авария тәртибендә корылманың түбән өлешенең өстәмә дренажлы канаулар төзү ярдәмендә дренажлау сәләтен көчәйтергә, өслек һәм грунт суларын бүлеп чыгаруны плотина табаныннан 100м га читкә җибәрүне башкарырга, шулай ук банкет рәвешендә пригрузканы балчык белән капларга кирәк.

Коры откос ишелүне туктату өчен фильтрлау җәйланмасы урнаштырыла, ул кире фильтр яки башка катлаулырак дренаж тибы буенча салына.

Откосны торгызу түбәндәгечә уза:

а) көпшәкләнгән су туенган грунт юкка чыгарыла;

б) откосның деформацияләнгән участогы контурлары буенча баскычлар төзелә (иске грунт белән яхшырак ярашу өчен);

в) грунт, откос итәгеннән башлап, баскычлар формасында салына, торгызыла торган откосның бөтен озынлыгы буенча эш шул тәртиптә алып барыла.

Өлешчә, урыны-урыны белән аккан откослар чистартыла һәм сыйфатлы грунт белән алыштырыла. Кабат ишелүне булдырмас өчен, барлыкка килгән ишелү өслеге баскычлы итеп эшкәртелә һәм туфрак салу җентекләп тыгызлап, юка горизонталь катламнар белән алып барыла.

Ташкыннар алдыннан бозлар бәрә торган урыннарга корыч анкерлар салырга һәм бозны ватарга кирәк.

Плотинаның откослары, проект мәгълүматларын үтәп, төзек хәлдә булырга тиеш, ныгытманың калынлыгы факттагы дулкын һәм боз йөкләнешләренә туры килергә тиеш.

Зур булмаган грунт плотиналарның югары катламнары көчле фильтрациягә һәм үләннәр белән каплануга дучар ителә, шунлыктан 10-15 елдан соң плотинаның өске өлеше эшкәртелергә тиеш.

4.8.4. *Бетон корылмаларны төзекләндерү һәм планлы алдан кисәтү эшләре башкару*

Тимер-бетон һәм бетон корылмалар аларны эксплуатацияләү процессында гомуми һәм җирле деформацияләнүгә дучар ителә.

Гомуми деформацияләнүгә бөтен корылманың күчеше һәм аның аерым элементларының (секцияләренең) деформациясе, горизонталь һәм вертикаль авышу, борылу һәм авышу керә.

Урынлы деформацияләнүгә ярыклар ясалу һәм аларның зураюы, төзелеш җөйләренең ачылуы, ярыклар һәм җөйләр катламының күчеше,

бетонның каты төп китерелмәләре белән ашалуы, бетон өслекләрнең кавитация эрозиясе, бетонның катлануы, корылма өслекләренең утыруы һәм юылуы, корылма төбе янында калкып чыгу яки төпнең юылуы һ.б. керә.

Төзелеш процессында да, шулай ук аннан соңгы эксплуатацияләүдә дә корылмаларның торышын даими күзәтеп тору конструкцияләрнең зарарлануларын һәм дефектларын ачыкларга һәм аларны вакытында бетерү корылмаларның тотрыклылыгын тәэмин итәргә һәм хезмәт итү вакытын арттырырга мөмкинлек бирә.

Бетонга зыян килүнең характерына һәм зарарлануның зурлыгына карап, тиешле торгызу (ремонт) эшләре агымдагы яки капиталь ремонт тәртибендә үткәрелергә тиеш.

Бетондагы ярыкларны каплаганда, ике төп төрне аерырга кирәк:

- конструкциянең монолитлыгын бозмый торган, бары тик бетон аша суның фильтрациясенә ярдәм итә торган гына ярыклар;

- конструкциянең монолитлыгын бөтенлеген боза һәм аларның ныклыгын яки тотрыклылыгын киметә торган ярыклар.

Бетонның дулкынлы ярыклары, әгәр алар алга таба ачылмаса, сыламаска, капламаска мөмкин, ләкин алга таба аларның зураямы-юкмы икәнен өзлексез күзәтеп торырга кирәк. 5 мм га кадәр булган вак ярыкларны М4 (М5 белән М4не тигез нисбәттә) кайнар битумы яки бензиндагы яисә керосиндагы битумның салкын эремәсе белән тутыралар. Ачылу киңлеге 5-20мм булган ярыкларны сумалаланган пакля белән каплыйлар. 20-40 мм дагы ярыкларны эшкәртәләр һәм майлы утырмый торган цемент эремәсе белән тутыралар. Ачылу киңлеге 30-40 мм булган эре ярыклар вак гравийлы бетон яки киңәя торган цементта әзерләнгән эремә белән, ярыкларны алдан чистартып һәм су белән юдыртып, тутыралар. Ялгыз зур ярыклар барлыкка килгәндә һәм төзелеш җөйләре ачылганда (бетон кладкалар юылу барлыкка килү) аларны эшләү аерылган блоклар арасында тотрыклылыкны көчәйтү буенча өстәмә конструктив чаралар күрү юлы белән башкарыла. Мәсәлән, иске бетонда таяк яки ыргак белән беркетелгән аерым стерженьнар, арматура яки анкерларбелән ныгытыла, соңыннан буразналарда яки тиешле зурлыктагы скважиналарда салына торган бетон яки эремә белән тутырыла. Тирән ярыклар, шулай ук кабырчыклар һәм каверннар 20-30 см диаметрлы көпшә аша басым астында цементлау юлы белән юк ителә. Ярыкларны шул ук тишемнәр аша юалар (тишекләрнең арасы - 30-50 см). Юдырганнан соң трубканы сүс ураган агач бөке белән каплыйлар, ә өслектәге ярыклардан, җылытып кудырганда цемент сөте агып чыкмасын өчен, цемент эремәсе белән каплыйлар (1:3). Һаваның ярыклар буйлап чыгуын тәэмин итү өчен 20-30 мм озынлыктагы эшкәртелмәгән участоклар калдырыла. Эремә өзлексез 4 атмосфера басымы астында кудырыла. Өске тишектә эремә барлыкка килгәнче түбәннән өскә таба ярыкларга эремә кудыртыла, шуннан соң калкып чыккан урыннарны чистарталар һәм ярыкларны цемент эремәсе белән каплыйлар. Тар ярыкларны тутыру өчен 1:1 (цемент-су) составындагы цемент сөтен кулланырга мөмкин. Механик зарарланулар аркасында барлыкка килә торган бетондагы бәреп чыккан урыннар югары активлык белән цементта

бетон белән ремонтлана. Иске бетон өслеге җентекләп әзерләнә. Яңа бетонның калынлыгы кимендә 3 см булырга тиеш. Яңа бетонның катлануын булдырмас өчен, аны тимер чыбык белән тоташтырып, анкерларга кирәк. Тирән булмаган, әмма киң чокырларны торкрет белән капларга мөмкин. Моның өчен иске бетон өслеге җентекләп әзерләнә (җимерелгән катлам юкка чыгарыла, чистартылган өслектә кирт ясала, өслек юыла). Торкрет җитештерү өчен эремәнең составы нисбәтен 1:2дән 1:4кә кадәр (цемент:ком) итәргә кирәк. Сылана торган торкрет катламының гомуми калынлыгы 50 мм дан артмаска, ә аерым катламнар 20 мм дан артмаска тиеш. Аннан соңгы сылауны металл челтәр буенча 1-2 көннән ясарга тәкъдим ителә. Эшләр тәмамланганнан соң, торкретның өслеген бетон өслеге белән каплыйлар һәм тулысынча катканчы карап торалар. Кечкенә мәйданнарда терәк диварларның пычранган йөзлек өслекләрен металл щеткалар белән чистарталар, ә зур мәйданнарда – комчистарту аппараты белән. Кирәк булганда, юдырылганнан соң, чистартылган өслекне торкретның юка катламы белән капларга (2-3 мм) яки цемент сөте белән берничә кат буяп чыгарга була.

Икенчел дәрәҗәдәге участокларның бетон өслекләренең уң ягында зур булмаган катланган кишәрлекләрне тимер чыбык челтәре буенча штукатурка (2-3 мм чыбык диаметры, 8 см га кадәр ячейка) белән торгызырга мөмкин.

5 см дан артык катлам ясаганда, тимер чыбыкның диаметрын 5 мм га кадәр арттырырга, ә ячейкаларны 15х15 см га кадәр итәргә кирәк. Бу очракларда бетонлау махсус билгеләнгән опалубкага җыю юлы белән башкарыла.

Югары тизлекле агымнар (ГКС - 15 м/с-тиз кушылдыклары) тәэсирен кичерә торган су үткәрү корылмаларының агым өслекләре кавитация һәм ышкылу аркасында туза. Трактларның иң йомшак урыннары булып горизонталь һәм блокара җөйләр, арматура чыгып торган урыннар һәм төрле тигезсезлекләр тора.

Бетон конструкцияләрне ремонтлаганда кышкы вакытта туңуга каршы өстәмәләр яки махсус җылытмалар кулланырга кирәк. Бетонга кушыла торган туңуга каршы өстәлмәләрне сайлап алу һәм аларның санын «Бетон эшләнмәләре җитештерү буенча кулланма» таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.

Юеш откосның юылуын кисәтү өчен кулланалар:

-түбәнге откос читен тирәнәйтү һәм күтәлә торган юылу билгесеннән түбәндәрәк откосларны ныгыту;

-сыгылмалы диформацияләнүче капламалар яки маталар;

- җимерелгән юдыруларны сүндергечләрне (пирслар, трамплин, шашка һ.б.) ремонтлау гадәттә меженьда, кирәк булганда, пластбетонда башкарыла.

Корылмалар элементларын моллюсклар белән капланудан саклау өчен ХВ-53 яки аннан да көчлерәк заманча чаралар кулланырга киңәш ителә.

Корылмада көч тәэсирендә һәм бигрәк тә үтәли ярыклар барлыкка килгәндә, аларның барлыкка килү сәбәпләрен ачыкларга һәм аларны бетерү буенча ремонт эшләре үткәрергә кирәк. Химик агрессив елга яки грунт суы

белән бетон зарарланган очракта, бетон өслеген су йогынтысыннан гидроизоляцияләү буенча ремонт эшләре башкарыла.

Салкыннар башланганчыга кадәр корылмаларның температура җөйләрен карап чыгарга кирәк. Җөй шпонкаларында битум мастикасы дәрәҗәсе бьефларда суның максималь исәп-хисап дәрәҗәсеннән артырга тиеш.

Әгәр шпонкаларда битум мастикасы дәрәҗәсе югары бьефтан түбәнрәк булса, өстәмә шпонкаларны вакытында җылытуны оештырырга кирәк.

4.8.5. *Торбаүткәргечләрне, камераларны, тышламаларны ремонтлау эшләрен һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*

Керү мөмкин булмаган урыннардагы металл торбаүткәргечләр, сифоннар, металл тышчалар, су суырткычлары, су асты камералары су иң түбән дәрәҗәдә булганда ревизияләнергә тиеш. Металл конструкцияләр чистартыла, металлның һәм эретеп ябыштыру җөйләренең абразив һәм коррозион зарарланулары тикшерелә. Зыян килгән эретеп ябыштырылган җөйләр кисеп алынып, кабат ябыштырыла. Металл корылмалар коррозияләнүгә һәм кабарып чыгуга каршы буяу белән буяла. Коррозия һәм абразив зарарланулар нәтиҗәсендә килгән зыянны бетерүгә кирәкле ремонт характеры проект оешмасы катнашында һәр аерым очрак өчен билгеләнә. Торбаүткәргечне киптергән һәр очракта ревизия өчен герметик люклар ачыла. Капкачларны, болтларны (шпильларны) һәм люкларның капкачларын беркетү өчен гайкаларның торышы тикшерелә. Зыян килгән яки таушалган болтлар (шпилькалар) һәм гайкалар алмаштырыла. Металлкорылмалар коррозиягә каршы буяу белән каплана. Герметик люклар урнаштырылган урында, тиз арада кирәк булу очрагына, запас болтлар (шпилькалар), гайкалар һәм прокладкалар сакланырга тиеш.

Гидротехник корылмаларның барлык металл конструкцияләре һәм механик җиһазлары эксплуатацияләү процессында даими контроль астында булырга, аларны тиешле техник халәттә тоту максатыннан, даими ревизияләр, профилактик һәм планлы ремонтлар үткәрелергә тиеш.

Контроль һәм ревизияләр эше эксплуатацияләү хезмәте хезмәткәре тарафыннан үткәрелә һәм гидротехника инженеры яисә цех начальнигы, ә кирәк булганда проект оешмасы белгечләре тарафыннан контрольдә тотыла. Эксплуатацияләү процессында ачыкланган җитешсезлекләр, механик җиһазлар эшендәге кимчелек яки тайпылыш, агымдагы ремонт вакытында персонал көче белән бетерелә алмаганда, капиталь ремонт планына кертелергә тиеш. Әмма, куркынычсыз эксплуатацияләүгә комачаулаучы дефектлар кичекмәстән бетерелә.

Металл конструкцияләрне һәм механик җиһазларны тиешле техник хәлдә тоту чаралары конструкциянең һәр төре өчен конкрет билгеләнә. Механик җиһазлар проект һәм паспорт мәгълүматлары нигезендә файдаланылырга һәм аның тулы сакланышын һәм төзеклеген гарантияли торган тәртиптә булырга тиеш.

4.8.6. *Юлларны, үтеп йөрү юлларын һәм чикләүче коймаларны ремонтлау һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*

Гидротехник корылмалар территориясендә отмосткалар, юллар, машина юллары һәм су ага торган лотоклар, коймалар, үтү юллары һәм башкалар даими рәвештә төзек хәлдә торырга тиеш. Иске Маврин авылы янындагы ГТК территориясе чиста һәм тәртиптә булырга тиеш.

Кисеп үтә торган юллар, кюветлар, траншеялар аша күперләр төзелгән булырга тиеш. Күперләр алдында кисәтү плакатлары эленгән, алар буенча йөрергә хокукы булган транспортның иң чик йөк күтәрү мөмкинлеге күрсәтелгән булырга тиеш.

Кышкы чорда барлык юллар да даими рәвештә боздан һәм кардан чистартылырга һәм ком сибелергә тиеш.

4.8.7. *Су асты корылмаларының ремонт эшләрен һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*

Корылмаларның су асты өлешен ремонтлау ачыкланган дефектлар күләменә карап билгеләнә, катлаулы очракларда дефектны бетерү һәм эшләрне оештыру ысулының махсус проекты эшләнә.

4.8.8. *Дренаж һәм фильтрлау җайланмаларында ремонт эшләрен һәм планлы-кисәтү эшләрен башкару*

Дренаж җайланмалары (алар булса) һәрвакыт эш хәлендә булырга тиеш. Алар начар эшли башласа (су керү тукталу, откослар юешләнү, фильтрация суының дренаждан югарырактан чыгуы, түбәнге откосның итәге сазлану) дренаж җентекләп каралырга, ләм баскан һәм чүпләнгән урыннар ачыкланып, аларны чистарту һәм торгызу чаралары күрелергә тиеш.

Дренаж системасын төзек хәлдә тоту өчен ай саен дренаж канавына үлән үсүен карап-күзәтеп торырга, дренаж отводларының һәм дренаж канавы терәве артының чүпләнүен тикшереп торырга һәм аларны вакытында чистартырга кирәк.

ГТК территориясеннән җитештерү һәм көнкүреш суларын бьефларга җибәрү аларны чистартканда рөхсәт ителә. Эрегән кар суларын, яңгыр суларын алар санитар нормаларга туры килгәндә ташлау рөхсәт ителә.

Терәүләр барлыка килү, ачык дреннарның, коллекторларның үлән белән каплануына, ләм басуга, аларның агып китүенә, ябык дреннарның торбалары, карау өчен коеларның ләмләнүенә юл куярга ярамый. Җир корылмаларына якын урында котлованнар казу һәм проектта каралмаган җир эшләре башкару тыела. Әгәр дренаж коеларының фильтрлары тозлар белән капланган булса, алар ингибирланган кислота белән эшкәртелергә тиеш, ә эчке диварлар штангада металл чәнечкеле чистарткыч белән яки шул ук һава чәнечкече белән чистартылырга мөмкин. Даими карап-чистартып торганда да хезмәт дренаж торбаларынләм каплый. Алардагы куныкларны юдырту яки чистарту юлы белән генә бетереп була.

Юдырту гидрантлардан дренажга бирелә торган басымлы чиста су белән башкарыла.

Дренаж торбаларын чәнечкеле яки резин шарлар ярдәмендә чистартып була.

Дренаж торбаларын башта 5 елга бер тапкыр, аннары ике елга бер тапкыр юалар.

Нык ләм баскан, чүпләнгән яки үлән каплаган фильтрны чистарту мөмкин булмаса, аны алыштыру эшләре башкарыла.

Дренаж трассасы буенча сизелерлек утыру күренешләре булганда, алар кабат барлыкка килгән очракта, торбаларга яки балчык салган урыннарга җитди зыян килгәндә, торбалы дренажны ачу һәм зарарланган өлешне алыштыру эшләре башкарыла. Ремонтны үткәргәндә су якындагы төзек коега күчерелә.

5. ГТКны техник эксплуатацияләүнең төп кагыйдәләре

5.1. ГТКны эксплуатацияләгәндә куркынычсызлык техникасы таләпләре

Ремонт һәм башка эшләрнең куркынычсызлыгы әлеге «Кагыйдәләр» һәм "Су хуҗалыгын, гидротехник корылмаларны һәм электростанцияләрнең гидромеханика җиһазларын эксплуатацияләгәндә куркынычсызлык техникасы кагыйдәләре" нигезендә тәэмин ителә.

Иске Маврин авылы янындагы ГТКда корылмаларны эксплуатацияләү һәм ремонт эшләрен үткәрү катгый рәвештә куркынычсызлык техникасы кагыйдәләренә туры китереп оештырылырга тиеш:

Иске Маврин авыл җирлегендәге ГТК урнашкан Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчелеге оештыру чараларын үтәргә һәм эксплуатация персоналының куркынычсыз хезмәт шартларын тудыру өчен техник чараларны үтәүне тәэмин итәргә тиеш.

Корылмадагы юылулар, ишелүләр, утырулар, грунтн күтәрелүләр һәм дренаждангрунт юылып чыгулар булганда, корылмада каверннар һәм ярыклар тапканда, откос ныгытмалары һәм су кайтару җайланмалары җимерелгәндә, аларның барлыкка килү сәбәпләрен ачыклап, бетерү хәселе күрелергә тиеш.

Гидротехник корылмалар янындагы боз өемнәрен ватканда, язгы суларны агызганда яисә тирәнлекне үлчәгәндә эшчеләр багорлар яки колгалардан файдаланырга тиеш.

Ташны су юган урынга китерү өчен стремянка, киртәле сөзәк баскычлар төзелергә тиеш. Эш урыннарына килү юлларын вакыт-вакыт бозланудан чистарталар һәм ком сибәләр.

Тәүлекнең караңгы вакытында эш урыннары һәм аларга килү юллары яхшы яктыртылырга тиеш.

Җир корылмаларының су асты ярларын, ныгытма нигезләрен ныгыту өчен, габионнар һәм ташларны авыш агач лотоклар буенча салалар. Басмага керү стремянканы култыксалар белән каплыйлар.

Елга суы йогынтысына дучар ителгән җир полотносы откосларында эшләгәндә, эшче грунт корылмаларның откослары торышы һәм

деформацияләр барлыкка килүне күзәтергә, үзгәрешләр барлыкка килгәндә, кичекмәстән бригадирга хәбәр итәргә тиеш.

Боз өелә торган ныгыту эшләре участокларында эшчеләргә куркыныч янау турында кисәтү өчен эш урыныннан өстәге өлештә сигнал мөгезе белән кизү торучыны бастырып куярга, бозлар, бүрәнәләр һәм башка йөзә торган предметларны этү өчен багор булдыру кирәк.

Куркыныч эш урыннары киртәләп алынырга, ә текә елга ярлары яки җир корылмаларының откослары (20° дан артык) стремянкалар яки баскычлар белән җиһазландырылырга тиеш. Кыш көне эш урыннарына килү юлларын боздан һәм кардан арындырырга һәм ком сибәргә кирәк. Төнлә эш урыннарын һәм материаллар туплау урыннарын яхшы итеп яктырту зарур.

Грунт плотина откосларын ремонтлаганда, таш яки бетон плиталар салу түбәннән югарыга таба алып барылырга тиеш. Бер үк вакытта ике яки берничә яруста бер вертикаль откос буенча эшләү тыела. 1:3тән дә текә откоска чыкканда стремянкалар яки култыксалы баскычлар кулланылырга тиеш.

Күперчә, баскыч һәм югарыда ремонт эшләрен башкару өчен башка җайланмалар ГОСТ 26887-86, ГОСТ 27321-87, ГОСТ 27372-89 таләпләренә туры килергә тиеш. Боз ватканда, корылмаларны кардан чистартканда эшчеләр бер-берсеннән ким дигәндә 3 м ераклыкта булырга тиеш.

Капламаларда йөкләрне урнаштыру проектта билгеләнгән йөкләнеш буенча нормаларга туры килергә тиеш.

Турыдан-туры идән, баскыч буенча авыр йөкләрне тәгәрмәченә резинка кидертелмәгән арбаларны сөйрәп йөртү тыела. Бу очракта йөк һәм арба тәгәрмәчләре астына такталар куярга кирәк.

Юеш биналарда (коеларда) яктылык көчәнеше 12 В. тан да артмаска тиеш.

Кран һәм насос җиһазларының электр өлеше һәм электр тапшыру линиясе "Кулланучыларның электр җайланмаларын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре" һәм "Кулланучыларның электр җайланмаларын эксплуатацияләгәндә техника куркынычсызлыгы кагыйдәләре" нигезендә эксплуатацияләнергә тиеш.

Электр җайланмаларына хезмәт күрсәтүгә алынган затлар куркынычсызлык техникасы буенча III квалификация төркеменә ия булырга тиеш.

Откоска чыгу белән бәйле күзәтүләрне һәм эшләрне кимендә 2 кеше башкарырга тиеш, аларның берсе сыртта яки бермада калырга һәм откоска чыккан кешенең куркынычсызлыгын тәэмин итәргә тиеш.

Эксплуатация персоналы суда батучыга, электр тогы тотканда һәм башка җәрәхәт алганда кешегә беренче ярдәм күрсәтү алымнарына өйрәтелергә тиеш. Хезмәт күрсәтүче персонал йөзә, ишә, моторлы көймә белән идарә итә белергә тиеш.

Коткару чаралары: коткару түгәрәкләре, багорлар (терәк култыксаларында һәм баскычларда аларның тышкы ягыннан) һәм янгын сүндерү чаралары белән җиһазландырылган янгын сүндерү щитлары - насос станцияләрендә, аларны тиз һәм җиңел генә төшерергә мөмкин булырлык итеп элеп куелырга тиеш.

Читләштерү зонасы кысаларындагы корылмаларда барлык коеларның люклары махсус капкачлар белән капланырга тиеш.

Эш алдыннан теләсә нинди коеларда аларның газлануына тикшерү үткәрелә.

Сусаклагыч акваториясе һәм коры яр тирәсендәге территория кимендә 15 метр ераклыкта һәм аеруча куркыныч урыннарда тыелган зона дип игълан ителергә тиеш. Тыелган зона чикләре яктыда да, тәүлекнең караңгы вакытында яхшы күренә торган билгеләр белән беркетелә.

5 метрдан да ким булмаган ераклыктагы ачык һәм ябык дреннарга якын территория һәм иң куркыныч урыннар тыелган зона дип игълан ителергә тиеш.

Тыелган зонада су коену һәм тыю зонага, корылмаларны тикшерү һәм ремонтлау өчен билгеләнгән махсус чаралардан тыш, йөзә торган чаралар белән керү тыела.

1,3 метрдан да биегрәктә бары тик саклау бил каешлары белән генә эшләргә рөхсәт ителә.

Җитәкче рөхсәтеннән башка грунт корылмаларында һәм яр буйларында нинди дә булса җир эшләре башкару рөхсәт ителми.

Электр җиһазлары янындагы эшләр бары тик күзәтүче электрчы белән генә рөхсәт ителә.

Суда һәм су янында эшләгәндә эшчеләр коткару чаралары белән тәэмин ителергә тиеш (әйләнәләр, күкрәкчә, жилетлар, баулар, көймәләр, саллар, понтоннар, ишкәкләр, баулар, арканлы якорь, коткару сигналлары һәм су сиптерү җайланмалары белән). Көймәләр шундый исәп белән тула, аларның бортлары су өстендә 20 см дан да ким булмаган биеклектә калырга тиеш. Җил 4 баллдан артык булганда (уртача тизлеге секундына 7 метр) боз кузгалганда һәм төнлә яктыртылмаган урыннарда сусаклагычта көймәләр һәм понтоннарда эш башкару һәм йөрү тыела.

Боз өстендә эшләр алдыннан боз капламының калынлыгын һәм аның ныклыгын алдан тикшерү башкарыла. Боз калынлыгы 8 сантиметрга җиткәнче, аның өстеннән йөрү тыела. Щит бүлекләрендә бозны ватканда персонал бау белән бәйләнгән саклау пояслары белән эшләргә тиеш.

Кешеләр һәм җиһазлар өчен куркыныч тудыручы куркынычсызлык техникасы кагыйдәләрен бозу, шулай ук җиһазлар, механизмнар һәм җайланмалар төзексезлеге турында эксплуатация персоналы кичекмәстән югарырак җитәкчелеккә хәбәр итәргә тиеш.

Бәхетсезлек очрагында эксплуатация яки ремонт персоналы зыян күрүчегә кичекмәстән беренче ярдәм күрсәтергә һәм булган хәл турында җитәкчелеккә хәбәр итәргә тиеш.

ГТКның ышанычлылыгын һәм куркынычсызлыгын киметә торган яисә аларның эксплуатация күрсәткечләрен чикли торган таушалган конструкцияләрне һәм детальләрне алыштыру буенча ремонт эшләрен үткәргәндә, шундый ук әйберләр белән алыштырылырга яки алар объектларның ныграк һәм экономиялерәк, эксплуатацияләү мөмкинлекләрен яхшырта торган итеп алыштырылырга тиеш.

Яңадан торгызу белән бәйле ремонт эшләре һәм реконструкцияләү махсуслаштырылган төзелеш-монтаж предприятиеләре һәм тиешле

рөхсәтләре булган оешмалар тарафыннан расланган проект нигезендә башкарыла.

5.2. ГТКның техник төзеклеге һәм эшкә сәләтлелегенең төп күрсәткечләре

Иске Маврин авылы янындагы сусаклагыч гидротехник корылмаларның техник төзеклеге һәм эшкә яраклылыгының төп күрсәткечләре булып мөмкин булган чик күрсәткечләр чикләрендә тотыла торган фактик параметрлар һәм даими рәвештә ачыклана торган куркынычсызлык критерийлары тора, аларның төп күрсәткечләре түбәндә китерелгән:

ГТКның техник төзеклеге күрсәткечләре һәм ярамый торган төзексезлек күрсәткечләре

Таблица №5

№ п/п	Техник төзеклек күрсәткеченең исеме	Критериаль билгеләр (төзексезлекләр)
1	2	3
1	Плотина ярыларының һәм сыртының торышы	Юл өслеге җимерелеп, сырт өлеш утыру Наличие древесно-кустарниковой растительности на откосах и гребне. Откоста һәм сырт өстендә агач-куаклар барлыкка килү. Плотинада җир казучы җәнлекләр оялары барлыкка килү Откос җимерелү куркынычы туу Вакыт үтү белән ярыклар барлыкка килү Плитә ныгытмаларында вертикаль ярыклар булу .Ныгытма участогының нигез плитәсеннән аерылуы
3	Плотинадагы фильтрацион процесслар	Катлаулы фильтрация чыганагы булу. Суффоз процесслар үсеше һәм сыртта һәм түбән катламда грунт утыру Түбән откосның юешләнүе. Кышкы чорда бозлану һәм парланулар. Плотина табанында бәреп чыгулар һәм грунтның конус формасында барлыкка килүе. Яр буе профиле деформациясе, ярыкның сизелерлек үсүе һәм грунт калкып чыгу.
5	Югары бьефтагы су дәрәҗәсе	Проектта билгеләнгәнгә туры килми һәм плотинага тискәре йогынты ясый.

Татарстан Республикасы территориясендә 2019 елда башкарылган гидротехник корылма авариясе нәтиҗәсендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин булган зыян күләмен исәплләгәндә үткәрелгән анализ нәтиҗәсендә иң авыр сценарийның һәм бер үк вакытта иң ихтимал сценарийның варианты билгеләнде: грунт плотинасы участогының җимерелүе, статистик тотрыклылыгын югалту һәм плотинаның фильтрацион ныклыгын югалту

сәбәпләре аркасында мөмкин булган инеш буйлап таралган ярык һәм дулкын хасил булуга, аскы бьефны су басуга китерәчәк. Әлеге сценарий буенча авария куркынычы яки ихтималы елына 5,0х10-3 1 куркынычы булу дәрәҗәсенең рөхсәт ителә торган күрсәткеченнән артмый (1нче таблица СП 58.13330.2012 Гидротехник корылмалар. Төп нигезләмәләр). ВНИИГның 2 һәм 3 СТП ВНИИГ 210.02.НТ-04 таблицалары «Гидротехник корылмаларның һәлакәт куркынычы анализын үткәрү буенча методик күрсәтмәләр» нигезендә Иске Маврин авылы янындагы ГТКда һәлакәт куркынычы дәрәҗәсе түбән. ГТС персоналы, даими яшәүче халык һәм вакытлыча урнашучы халык арасында ГТК авариясендә һәлак булган һәм зыян күргән кешеләрнең саны нульгә тигез булуын күрсәтә. Авария нәтиҗәләренең авырлыгы - өченче затларның милек югалту ихтималы аз. Куркынычсызлык чаралары күрү таләп ителми. ГТКны штат режимында эксплуатацияләү, агымдагы ремонт-торгызу эшләре белән бергә алып барылырга мөмкин.

5.3. Авария хәлләре килеп чыккан очракта, су чыгару корылмаларының үткәрүчәнлек сәләтеннән артып киткән катастрофик су ташулар вакытында үткәрелә торган чаралар

Иске Маврин авылы янындагы ГТК комплексында су агызу корылмалары – чүмечсез типта (ике рәттә корыч торбалар, d= 1200 м, озынлыгы 44,0 м).

Катастрофик авария барлыкка килгән очракта Иске Маврин авылының гидротехник корылмаларыннан файдалану түбәндәге чараларны мәҗбүри үтәгәндә башкарылырга тиеш:

- «Аварияле хәл килеп туган очракта хәбәр итү схемасы» нигезендә хакимият җитәкчелегенә һәм мөнәсәбәтле органнарга кичекмәстән хәбәр итү;
- авария куркынычы тудыра торган сәбәпләрне кичекмәстән бетерү, ә аларны бетерү мөмкин булмаган очракта - авария бригадасы, Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы һәм махсуслаштырылган оешмалар көчләре белән һәлакәттән килгән зыянны киметү чаралары күрү;
- кеше гомере һәм сәламәтлеге өчен куркыныч янаган очракта персоналны һәм халыкны кичекмәстән эвакуацияләү;
- җитәкче рәислегендә авария хәлен бетерү буенча комиссия төзү.

Язгы ташулар һәм су басулар чорында Иске Маврино авыл җирлеге янындагы гидротехник корылмада барлык чаралар катгый рәвештә үтәлергә тиеш:

- су асты корылмалары ныклыгының җитәрлек булуы (гамәлдәге нормативлардан чыгып);
- плотинаның өске откосының ныклыгы һәм җимерелмәве;
- механик җиһазларның төзеклеге.

Гидротехник корылмалар һәм аларның су басымы астындагы элементлары су үткәрмәүчәнлекнең һәм фильтрацион ныклыкның төп норматив күрсәткечләрен канәгатьләндерергә тиеш.

Язгы ташуны үткәрү чаралары планы аның башлануыйна бер айдан да соңга калмыйча, аны уздыруның срокларын, күләмен һәм характерын фаразлау нигезендә һәм ташуларны үткәрүнең эксплуатация схемасы нигезендә эшләнә. Планда түбәндәгеләр күздә тотыла:

- билгеләнгән тәртиптә җирле халыкка су басу зоналары турында хәбәр итү;

- аварияләрне бетерү планын төгәлләштерү һәм аны авария бригадасы әгъзаларына һәм эксплуатацияләү хезмәте белгечләренә кул куйдырып җиткерү;

- насос станцияләренең эш режимнарын төгәлләштерү (алар булса);

- язгы ташудан соң башкарыла торган эшләр (ярыкларны сылау, чистарту һ.б.);

- суларны үткәрүгә әзерлек эшләре.

Язгы ташулар алдыннан әзерлек эшләренә түбәндәге чаралар кертелә:

- су басуларга каршы төзелгән комиссия тарафыннан ГТКны арап-тикшереп чыгу (аның нәтиҗәләре буенча акт төзелә);

- барлык ГТКны планлы ремонтлауны төгәлләү;

- насос җиһазлары һәм задвижкалар автоматының эшләвен тикшерү, шулай ук аларның ышанычлы эшен тәэмин итү чаралары күрү;

- су баса торган территорияләрдән су ташуларга кадәр җиһазларны, механизмнарны, материалларны һәм башка мөлкәтне чыгару;

- Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы һәм башка оешмалар белән язгы ташу вакытында авария очрагында кирәкле ярдәм күрсәтү буенча уртак планнар эшләү һәм килештерү;

- инструментларның, махсус киемнәрнең авария запасын, транспорт чараларын (автомашиналар, көймәләр, катерлар) әзерләү;

- язгы ташу чорына авария бригадаларын оештыру, аларны һәлакәт нәтиҗәләрен бетерү буенча эш башкару ысулларына, грунт корылмаларның откосларын торгызуга, механикалаштырылган юл белән һәм кулдан су түгәргә өйрәтү;

- ГТК территориясен яктыртуны көчәйтү;

- ГТК территориясенә керү юллары торышын яхшырту.

Әзерлек эшләрен тәмамлау срогы язгы ташу башланганчы 15 көннән дә соңга калмыйча дип билгеләнә.

Язгы ташу вакытында сусаклагычтагы су өсте тигезлеге дәрәҗәсен һәм корылмаларның торышын тикшереп тору тагын да көчәйтелергә тиеш. Язгы ташуларның пигында кизү торучы даими рәвештә ГТКда булырга һәм сусаклагычтагы су дәрәҗәсен контрольдә тотарга, су басуның корылмалар торышына (вибрация, шау-шу арту, корылмаларның нигезләре юылу һ.б.) йогынты ясавын күзәтергә һәм бәяләргә, журналга бу хакта тәүлегенә 6 тапкыр язма кертергә тиеш.

Плотинадагы вак зыяннарны кичекмәстән бетерү һәм вак ремонт ясау өчен, шулай ук авария хәлендәге зарарлануларны бетерү буенча чаралар күрү мөмкинлеге тудыру өчен, ГТК янында, уңайлы урында төзелеш материалларының җитәрлек запасы: бүрәнәләр, такталар, таш, ком, ком тутырылган капчык, чыбык-чабык канат бавы, бау, шулай ук кирәкле

коралларның җитәрлек запасы: көрәкләр, балталар, ломнар, багорлар һ.б. булырга тиеш.

Язгы ташулар узганнан соң, ГТК карап тикшерелергә, зыян килүләр ачыкланырга һәм бетерелергә тиеш.

5.4. ГТК һәлакәтләрен бетерү өчен финанс (матди) резервлары булу

ГТКда аварияләрне бетерү өчен финанс резервлары чыганагы булып эксплуатацияләүче оешманың, ГТК милекчесенең финанс чаралары һәм иминият түләүләре тора.

Финанс резервлары киметелми торган авария запасын формалаштыруда һәм яңартуда кулланыла, аның исемлеге 2.5 бүлектә күрсәтелә (табл.№2).

Килеп чыккан гадәттән тыш хәлне, аның нәтиҗәләрен оператив локальләштерү һәм бетерү максатында, даими рәвештә материал һәм инструментлар резервы (авария запасы) тулыландырыла һәм яңартыла. Исемлек нигезендә, инструментларның 24 позициясе һәм инвентарьның 13 позициясе булырга тиеш.

Гидротехник корылмаларда зыяннарны һәм авария хәлләрен локальләштерүне тәэмин итү өчен подрядчы оешмаларның ресурсларын җәлеп итүне исәпкә алып, төзелеш материалларының, автотранспортның һәм махсус техниканың тиешле запасы булу зарур. Шул максат белән 2017 елның 1 февралендә халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өчен Зәй муниципаль районы гадәттән тыш хәлләр комиссиясе һәм ОПБ рәисе белән «ИП Уразайкин В.В.» арасында хезмәттәшлек турында 5 номерлы килешү һәм халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә Зәй муниципаль районы КЧС һәм ОПБ рәисе һәм белән «ИП Таҗетдинов Д. Р.» арасында табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен матди ресурслар резервларын куллану һәм тулыландыру өчен хезмәттәшлек итү турында 6 номерлы килешүләр төзелде. Килешүләр биш ел дәвамында гамәлдә булачак. Акча средстволары Иске Маврин авыл җирлеге бюджетының резерв фондыннан гидротехник корылмаларда гадәттән тыш хәл килеп чыккан очракта бүлеп бирелә. Югарыда күрсәтелгән авария очрагына запас киметелмәскә, даими рәвештә яңартылырга һәм камилләштерелергә тиеш. Гидротехник корылмаларда зыяннарны һәм авария хәлләрен оператив локальләштерү өчен төзелеш материалларының резервлары килешү төзелгән тәэмин итүчеләрнең территорияләрендә урнашкан.

5.5. Гадәти шартларда, язгы ташулар, су басулар һәм тискәре температураларда, экстремаль ситуацияләрдә ГТКны эксплуатацияләү тәртибе

5.5.1. *Гадәти шартларда ГТКны эксплуатацияләү.*

Гадәти шартларда ГТКны эксплуатацияләү түбәндәгеләргә юнәлтелергә тиеш:

- корылмаларны саклау һәм аларның куркынычсызлык дәрәҗәсен арттыру;
-сулыктагы суның сыйфатын гамәлдәге санитария нормалары дәрәҗәсендә тоту;
- су чыганакларын сусызланудан һәм пычранудан сакклау;
- сулыкларны сәнәгать предприятиеләре, терлекчелек фермалары һәм комплекслары, нефть продуктлары белән пычранудан саклау;
-сусаклагыч ярлары пычрануга, сай сулы зоналарның «чәчәк атуына», ярларны эшкәртүгә каршы көрәш;
- су саклау зонасында туфрак эрозиясен булдырмас өчен урман саклау полосалары утырту һәм саклау;
- билгеләнгән агротехник кагыйдәләр нигезендә, буа ярының откос үләннәренкарап тору;
- барлык ГТКларның территориясе даими рәвештә чүп-чардан арындырыла.

Әгәр бу чаралар ләмләнүне юкка чыгарырга мөмкинлек бирми икән, балчыкны суыртып, казып алу снарядлары белән, шулай ук гидравлик юдыргыч белән механик рәвештә бетерергә кирәк.

Моннан тыш, ләм өемнәренә каршы көрәш чаралары үз эченә дрен сөзәклекләрен эшкәртүдән саклау - оештыру-хуҗалык, авыл хуҗалыгы урман мелиорация һәм башка эшләрне контрольдә тотарга, ә алар су саклау зонасында санитария нормалары дәрәҗәсендә экологик системаларның торышын һәм тигезлеген саклап калуга ярдәм итә.

ТЫЕЛА:

- бу максат өчен махсус бүлеп бирелгән һәм җиһазландырылган урыннардан тыш, плотина янына барлык төрдәге йөзү чараларын туктатып кую;
- буа буйлап теләсә нинди чүплекләр (шул исәптән кар өеп кую) ясау;
- плотина буе акваториясен суда йөзә торган чаралар белән тутыру;
-бу максат өчен махсус билгеләнгән һәм җиһазландырылган урыннардан тыш, плотинада (бигрәк тә су ташлату һәм су агызу урыннары янында) коену һәм балык тоту (коенучыларның имгәнүе һәм һәлакәте өчен җаваплылыкны эксплуатация оешмасы тота);
- откос ныгытмалары өстеннән йөрергә;
- откос ныгытмалары өстендә көтү көтәргә;
- ГТКГА бүлеп бирелгән полосада вакытлыча биналар һәм корылмалар төзергә.

5.5.2. Экстремаль хәлләрдә ГТКны файдалану тәртибе.

«Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» Федераль законның 14 статьясына

үзгәрешләр кертү хакында» 2013 елның 8 декабрендәге 404-ФЗ номерлы Федераль закон, «Гражданнар оборонасы турында» Федераль закон нигезендә гадәттән тыш куркыныч булган гидротехник корылмалардан (I класс) һәм югары куркыныч булган гидротехник корылмалардан (I1 класс) файдаланучы оешмалар хәбәр итүнең локаль системаларын (ЛСО) булдыралар һәм аларны һәрчак әзер тоталар.

Иске Маврин авылы янындагы гидротехник корылма IV класска керә һәм анда локаль хәбәр итү системасы юк.

Экстремаль хәлләрдә ГТКны эксплуатацияләү түбәндәге шартларда башкарылырга тиеш:

- «Авария хәле туганда хәбәр итү схемасы" нигезендә җитәкчелеккә һәм хакимиятнең кызыксынган органнарына кичекмәстән хәбәр итү;
- авария куркынычы тудыручы мөмкин булган сәбәпләрне кичекмәстән бетерү, ә аларны бетерү мөмкин булмаган очракта - авария бригадасы, Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы һәм махсус оешмалар көче белән авариядән килгән зыянны киметү буенча чараларны күрү;
- кеше гомере һәм сәламәтлеге өчен куркыныч янаган очракта, экстремаль йогынтыга дучар булган персоналны һәм халыкны кичекмәстән эвакуацияләү;
- баш инженер җитәкчелегендә экстремаль хәлне бетерү буенча комиссия төзү.

Экстремаль хәлләр килеп чыгу сәбәпләре булырга мөмкин:

- сейсмик күренешләр;
- язгы ташу;
- тау сыртларыннан төрле төрдәге ишелүләр, шул исәптән сусаклагычка;
- көчле явым-төшемнәр (яңгыр, кар яву), боз һәм шуга күренешләре;
- гидротехник корылмаларның нигезләренең һәм кушылмаларының тискәре фильтрация режимы начараю;
- эксплуатация кагыйдәләрен бозу, төзелеш-монтаж эшләрен сыйфатсыз башкару һәм проектлаганда җибәрелгән хаталар нәтиҗәсендә барлыкка килгән гидротехник корылмаларның һәм аларның аерым элементларының ныклыгы һәм тотрыклылыгы киму;
- гидромеханика җиһазларының эшләми башлавы.

Экстремаль хәлләр килеп чыгу куркынычы янаганда, су басу зоналары торышын көчәйтелгән контрольдә тотуны оештырырга, шулай ук тиешле дәүләт органнарыннан табигый бәла-каза күренешләр барлыкка килү куркынычы турында даими мәгълүмат алырга кирәк.

Катастрофик хәл килеп чыгу куркынычы турында мәгълүмат булган очракта мөмкин булган аварияләрне булдырмый калу һәм бетерү, шулай ук зыянны киметү буенча түбәндәге кисәтү чаралары күрелергә мөмкин:

- җиһазларны һәм механизмнарны куркынычсыз урынга күчерү яисә аларны мөмкин булган һәлакәтләрдән яклауны тәэмин итү;
- барлык су үткәрү тишекләрен ачу мөмкинлеген тәэмин итү;
- суырту юлы белән дреннарда суны киметү;
- ярларны ныгыту һәм плотина өслеген күтәрү.

Авариягә аршы тору җайланмалары, су агызу һәм коткару чаралары төзек хәлдә булырга һәм вакыт-вакыт тикшерелергә тиеш.

Гидротехник корылмаларны җимерү куркынычы барлыкка килгән барлык очракларда ГТКдан түбән урнашкан барлык торак пунктларга ашыгыч хәбәр итү, Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы органнарына һәм күзәтчелек органнарына хәбәр итү, саклана торган территориядән халыкны эвакуацияләү зарур.

Төп экстремаль ситуацияләр түбәндәге таблицада китерелгән.

Таблица № 6

№	Экстремаль хәлләр	Нәтиҗәләр
1	Грунтларның һәм/яисә плотина нигезләренең ныклык характеристикаларының кимүе	коры откос җимерелү → прорана барлыкка килү → өзеклек дулкыны барлыкка килү→якын-тирә территорияне су басу – гидродинамик авария
2	Грунтларның һәм/яисә плотина нигезләренең фильтрацияләү ныклыгы кимү	фильтрация юылуы→ прорана барлыкка килү → өзеклек дулкыны барлыкка → якын-тирә территорияне су басу – гидродинамик авария

5.5.3. Ташкыннар һәм язгы ташуларны уздырганда ГТСны эксплуатацияләү тәртибе.

Язгы ташулар чорында һәм ташкыннар вакытында эксплуатацияләү түбәндәгеләрне үтәү белән алып барылырга тиеш:

- су асты корылмаларының ныклык запасы җитәрлек булу (проект таләпләреннән һәм гамәлдәге нормативлардан чыгып);
- НПУ һәм ФПУдан өстә плотина сыртын проект ягыннан арттыру;
- грунт плотиналарның өске ярының ныгытмалары ныклыгы һәм җимерелмәве;
- бетон һәм грунт корылмаларны үзара бәйләү зоналарының җитәрлек тыгызлыгы;
- механик җиһазларның төзеклеге;
- дренаж системасының төзеклеге (булган очракта).

Гидротехник корылмалар һәм аларның су басымы астындагы элементлары су үткәрмәүчәнлекнең һәм фильтрацияләү ныклыгының төп норматив күрсәткечләрен канәгатьләндерергә тиеш.

Ел саен, язгы ташулар, шулай ук яңгыр ташкыннарына кадәр, Иске Маврин авылы янындагы ГТКда Башкарма комитет җитәкчесе җитәкчелегендә Язгы ташу комиссиясе эшләргә тиеш. Комиссиянең бурычына язгы ташулар һәм ташкыннарны үткәрү буенча чаралар планын алдан эшләү, аны үз вакытында тормышка ашыру һәм ГТКны зыяннардан саклауны тәэмин итү керә.

Язгы ташуны үткәрү буенча чаралар планы, ташу үткәрүнең эксплуатация схемасы нигезендә, аны узу срокларын, күләмен һәм характерын фаразлау нигезендә, бер айдан да соңга калмыйча эшләнә. Планда карала:

- җирле үзидарә органнарына су басу зоналары турында билгеләнгән тәртиптә хәбәр итү;
- аварияләрне бетерү планын аныклау һәм аны авария бригадасы әгъзаларына һәм эксплуатация хезмәте белгечләренә имза астына җиткерү;
- язгы ташудан соң башкарыла торган эшләр (ярыкларны сылау, чистарту һ. б.);
- язгы ташуны үткәрүгә әзерлек эшләре.

Язгы ташу алдыннан әзерлек эшләренә түбәндәге чаралар кертелә:

- кар суларны кабул итү өчен сусаклагычны бушату, суын агызу;
- язгы ташу комиссиясе тарафыннан ГТКны тикшерү (аның нәтиҗәләре буенча акт төзелә);
- барлык ГТКларны план буенча ремонтлауны тәмамлау;
- задвижкаларны тикшерү, шулай ук аларның ышанычлы эшен тәэмин итү буенча чараларны үтәү;
- ташу башланганчы су баса торган территорияләрдән җайланмаларны, механизмнарны, материалларны һәм башка мөлкәтне чыгару;
- җирле үзидарә органнары, Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы һәм башка оешмалар белән язгы ташу вакытында авария очрагында кирәкле ярдәм күрсәтү буенча уртак планнар эшләү һәм килештерү;
- инструментларның, махсус киемнәрнең авария запасын, транспорт чараларын (автомашиналар, көймәләр, катерлар) әзерләү;
- язгы ташу чорына авария бригадаларын оештыру, аларны һәлакәт эшләрен башкару ысулларына, гидротехник корылмаларның откослары ныгытмаларын торгызу буенча эшләргә өйрәтү һәм механикалаштырылган һәм кулдан су түгү эшләрен башкару;
- ГТК территориясен яктыртуны көчәйтү;
- ГТК территориясендә юлларны төзек хәлгә китерү.

Әзерлек эшләрен тәмамлау срогы язгы ташу башланганчы 15 көннән дә соңга калмыйча билгеләнә.

Дренаж җайланмалары даими рәвештә төзек хәлдә (алар булса) торырга тиеш. Язгы ташу, кар эрү һәм яңгыр яву чорында дренаж челтәре һәм яңгыр сулары белән контрольлек итү көчәйтелергә тиеш.

Язгы ташу вакытында корылмаларның торышын, сусаклагычтагы суның биеклеген һ.б. тикшереп тору көчәйтелергә тиеш. Язгы ташу вакытында кизү торучы даими рәвештә ГТКда булырга һәм сусаклагычтагы су дәрәҗәсен контрольдә тотарга, су басуның корылмалар торышына (вибрация, тавыш чыгарулар арту, бетон корылмаларның нигезләрен юу һәм башкалар) йогынты ясавын күзәтеп, тәүлеккә 6 тапкыр бу турыда журналда язарга тиеш.

Плотинаның вак-төяк зыяннарын тиз арада бетерү һәм вак ремонт ясау өчен, шулай ук авария вакытында зыяннарны бетерү буенча чаралар күрү өчен, гидротехник корылма зонасында төзелеш материаллары: бүрәнә, такта, таш, капчык, ком тутырылган капчык, ком, чыбык-чабык, ишелгән бау һ.

б.ның җитәрлек запасы булырга тиеш, шулай ук көрәк, балта, лом, багор кебек инструментларның да җитәрлек запасы булу зарур.

Язгы ташулар узганнан соң гидротехник корылмалар каралырга, зыяннар ачыкланырга һәм бетерелергә тиеш.

5.5.4. *Тискәре температура шартларында ГТКны эксплуатацияләү тәртибе.*

Ел саен салкыннар башланганчы ГТКны көзге карап чыгу нәтиҗәләре нигезендә кышка әзерлек буенча чаралар планы эшләнә.

Кышка әзерлек буенча чаралар планында ГТС корылмаларын һәм насос җиһазларын эксплуатацияләүнең гамәлдәге инструкцияләрдә һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган барлык мәсьәләләре дә колачлана.

Кышкы эксплуатациягә әзерлек вакытында түбәндәге чаралар үткәрелергә тиеш:

Корылмаларны кышкы чорга әзерләү алдыннан буаның суы агызылырга тиеш. Буаның суы төптәге су чыгаргыч аша агызыла, шул ук вакытта югары бьефта су биеклеге тәүлегенә 0,5 м дан артмаска тиеш.

Буаның суы агызылганда барлык корылмаларның торышына өзлексез контроль алып барыла (карау тәүлегенә 6 тапкырдан да ким түгел).

Көпшәсыман су агызу корылмалары кышка туңудан сакланырга тиеш. Моның өчен корылманың керү һәм чыгу өлешләре кышка махсус каплагычлар белән ябылырга яки теләсә нинди башка ысул белән сакланырга тиеш.

Түбәнәйгән урыннарда су үткәргечләрдән суны күчмә мотопомпалар белән суырталар, сүтелгән су алу арматурасы урыныннан соң тиешле диаметрлы заглушкалар белән каплыйлар.

Кышкы чорда кешеләрнең юка яки ярыклы боз өстеннән хәрәкәт итүе тыела.

Ябык корылмаларда (көпшәсыман) эшләрнең куркынычсызлыгына аерым игътибар бирелергә тиеш. Аларны караганнан һәм ремонттан соң су белән тутыруны барлык кешеләрне чыгарганнан соң гына башкаралар.

Ремонтлана торган корылмалар участокларын караңгы төшүгә өстәмә яктыртырга кирәк.

Язгы кар эрүләр башланганчы (якынча 1 мартка) агымдагы, капиталь ремонт һәм реконструкция эшләре тәмамланырга тиеш.

6. ГТКның куркынычсызлыгын тәэмин итү.

ГТКны куркынычсыз эксплуатацияләүне тәэмин итү өчен, конструкцияләрдәге һәм элементлардагы җитешсезлекләрне, аларның барлыкка килү сәбәпләрен ачыкларга һәм аларны бетерү өчен чаралар күрергә мөмкинлек бирүче ГТКның факттагы торышына натураль күзәтүләр (мониторинг) алып бару оештырыла.

Корылмаларның торышын бәяләү һәм зур ремонт проектларын эшләү буенча махсус тикшеренүләрне башкару өчен махсус проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары җәлеп ителә.

Гидротехник корылмаларның барлык механик җиһазлары да даими контрольдә тора, аларны тиешле техник халәттә тоту максатыннан, даими ревизияләр, профилактик һәм планлы ремонтлар үткәрелә.

Медицина тикшерүе узмаган һәм яше 18гә җитмәгән затлар җиһазларга хезмәт күрсәтүгә алынмый. Икенчел һөнәрләр буенча эшләргә, шулай ук әлеге һөнәр өчен каралмаган махсус эшләрне башкаруга рөхсәт ителгән затлар тиешле укулар узарга һәм таныклыклар алырга тиеш.

ГТКны эксплуатацияләү белән шөгыльләнүче белгечләр кагыйдәләрне, нормаларны һәм инструкцияләрне белә буенча биш елга кимендә бер тапкыр тикшерү узарга тиеш.

6.1. ГТКны саклау системасы булу.

Охрана гидротехнических сооружений производится на общих основаниях органами охраны правопорядка. Иске Маврин авылы янындагы ГТКны саклау буенча махсус сак хезмәте юк. ГТК территориясе чикләре аерып алынмаган. Гидротехник корылмаларны саклау хокук саклау органнары тарафыннан гомуми нигезләрдә башкарыла.

Обходчик тарафыннан ГТК даими күзәтелә. Язгы ташулар чорында ГТКда дежур тору оештырыла.

6.2. ГТКда гадәттән тыш хәлләр турында хәбәр итүнең локаль системасы булу һәм аны карап тоту.

IV класслы ГТКда гадәттән тыш хәл килеп чыгу турында ГТК персоналына һәм халыкка хәбәр җиткерүнең локаль системасы каралмаган. Әмма радиоэлемтә, мобиль һәм телефон элемтәсе бар.

Иске Маврин авылының ГТК объектларында авария турында кичекмәстән хәбәр итү өчен вазифаи затлар, хезмәтләр һәм оешмалар исемлеге түбәндә китерелгән.

Һәлакәт (инцидент) турында мәгълүмат ачыкланганда яки алынганда эксплуатацияләү хезмәтенең күзәтүчесе яки башка белгече җитәкчелеккә беренчел хәбәрне тапшыра.

Җитәкче хәбәр алынганнан соң 10 минут эчендә авария, инцидент турында оператив хәбәрне тапшыра:

- Россия Гадәттән тыш хәлләр министрлыгының Зәй муниципаль районы буенча ГО һәм ГХ идарәсенә;

- район администрациясенә;

- Ростехнадзорның Идел буе идарәсенең оператив кизү торучысына.

Хәбәр итү телефон, факс, электрон почта яисә булган хәл турында вакытында хәбәр итүне тәэмин итә торган башка ысул белән башкарыла.

ГТК зонасында яшәүче халыкка авария турында тавыш көчәйткеч чаралар, җирле үзидарә органнары яки ГО һәм гадәттән тыш хәлләрнең территориаль хезмәте аша хәбәр ителә.

6.3. Авария-коткару формированиеләре булу.

Иске Маврин авылы янындагы гидротехник корылмаларның авария нәтиҗәләрен бетерү максатында, Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты тарафыннан материаллар, җиһазларның һәм запас частьләрнең кимеми торган запасы булдырылырга тиеш.

Акчалата чагылышта материалларның авария запасы корылмаларның гомуми бәясенең кимендә биш процентын тәшкил итәргә тиеш.

Аларның составы, саны һәм урнашу урыны, ГТК комплексы эшенең үзенчәлекләреннән чыгып, проект белән билгеләнә һәм эксплуатацияләү процессында төгәлләштерелә.

ГТКда зыяннарны һәм авария нәтиҗәләрен локальләштерүне тәэмин итү өчен җәлеп ителә торган оешмаларның ресурсларын исәпкә алып, төзелеш материаллары запасы, автотранспорт һәм махсус техника бар. Шул максат белән 2017 елның 1 февралендә халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә Зәй муниципаль районы КЧС һәм ОПБ рәисе һәм «Уразайкин В.В.» шәхси предприятиесе арасында 5нче номерлы килешү, халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә Зәй муниципаль районы Гадәттән тыш хәлләр министрлыгы һәм «Таҗетдинов Д.Р.» шәхси предприятиесе арасында табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен матди ресурслар резервларын булдыру, саклау, куллану һәм тулыландыру мәсьәләләрендә ярдәм итү өчен, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә хезмәттәшлек турында 6нчы номерлы (01.02.2017) килешү төзелде.

Акча ГТКда гадәттән тыш хәл килеп чыккан очракта Иске Маврин авыл җирлеге бюджетының резерв фондыннан бүленә. ГТКда зыяннар һәм аварияне оператив локальләштерү өчен төзелеш материаллары резервлары төзелеш материаллары белән тәэмин итү буенча килешүләр төзелгән тәэмин итүчеләрнең территорияләрендә урнаштырылган.

Югарыда күрсәтелгән авария запасы кимеми, даими рәвештә яңартылырга һәм камилләштерелергә тиеш.

6.4. Янгынга каршы саклануның булуы

Возникновение пожара на ГТС является событием невероятным в связи с полным отсутствием горючих материалов. Гидротехник корылмаларда янгын чыгу янучан материалларның тулысынча булмавы белән бәйле

рәвештә, мөмкин түгел вакыйга булып тора.

Янгын сүндерүнең беренчел чаралары булып түбәндәгеләр тора:

- су - агачны, толь һәм рубероид япмаларны, төрле чүп-чарны һәм чүпрәкләрне (ГТКда булмаган) сүндергәндә кулланыла. Электр кабельләрен һәм моторларны су белән сүндерү электр каршылыгын мәҗбүри киметкән очракта башкарыла;

- ком – майлы сылау материалларын, түгелгән майны, мазутны һәм башка кабынып китүчән матдәләрне, электр кабельләрен (ГТКда андыйлар юк) сүндергәндә кулланыла.

6.5. Яктылык системаларының булуы

Иске Маврин авылы янындагы гидротехник корылмаларны саклау хокук тәртибен саклау органнары тарафыннан гомуми нигезләрдә башкарыла. Күзәтүчеләр тарафыннан ГТК тикшереп торыла. Гидротехник корылмалар янында язгы ташулар чорында кизү торулар оештырыла.

6.6. Элемтә, автоматика һәм телемеханика чараларының булуы

Эксплуатацияләүче оешманың персоналы кәрәзле телефоннар белән тәэмин ителгән.

6.7. ГТКны эксплуатацияләгәндә экологик куркынычсызлык

Экологик иминлекне тәэмин итү Иске Маврин авылы янындагы ГТКны эксплуатацияләү хезмәте бурычларына керә. Эксплуатацияләү хезмәте табигатьне саклау чараларын уздыруны, шулай ук башка сулыклардан файдаланучыларның табигатьне саклау чараларын үткәрүен тикшереп торуны тәэмин итә. Табигатьне саклау чаралары дигәндә су саклау зонасында санитария нормалары дәрәҗәсендә санитария торышын һәм экологик системаларның тигезлеген саклап калуга ярдәм итә торган оештыру-хуҗалык, агроурманмелиорация һәм башка эшләр комплексы күздә тотыла. Чаралар составы проект белән билгеләнә.

Сусаклагыч территориясендә һәм су саклау зонасында су саклау чаралары түбәндәгеләргә юнәлдерелгән:

а) сусаклагычта суның сыйфатын гамәлдәге санитария нормалары дәрәҗәсендә саклап калуга;

б) су чыганакларын кибүдән һәм пычранудан саклауга;

в) җилләр эрозиясен булдырмау максатында, җирләрдән рациональ файдалануга һәм дөрес чәчү әйләнешен үзләштерүгә;

г) агулы химикатлар, пестицидлар һәм минераль ашламалар куллану нормаларын һәм кагыйдәләрен катгый үтәүгә, аларны дөрес транспортировкалауга һәм саклауга;

д) сусаклагычларны суүсемнәр каплау һәм ләм басуга каршы көрәшкә;

е) табигать мохитен сәнәгать предприятиеләреннән, терлекчелек фермалары һәм комплексларыннан агып төшә торган шакшы сулар, нефть продуктлары белән пычранудан саклау;

ж) су чыганаклары, елгалар һәм сулыклар янында терлекчелек фермалары, терлекләрнең җәйге көтүлекләре, эшкәртелмәгән сулыклар, нефть складлары, үләт базлары һәм зиратлар урнаштыруны тыюга;

з) сусаклагычта суның сыйфатын начарайтуны булдырмау буенча урман саклау полосаларын һәм сулыкларны саклауның башка чараларын булдыруга;

Суның сыйфаты нормаларын бозуга китерә торган сәнәгать предприятиеләреннән агып төшә торган суларны сулыкларга агызу катгый тыела.

Агулы ингредиентлары булган сәнәгать предприятиеләре суларын сулыкларга агызу катгый тыела.

Урында су саклау зоналары чикләрен һәм яр буен саклау полосалары чикләрен махсус мәгълүмат тамгалары белән беркетү җир законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Су кодексының 67 статьясы 4 пункты нигезендә су басу мөмкин булган территорияләрдә яңа җирлекләр, зиратлар, терлек зиратлары урнаштыру, капиталь биналар, корылмалар төзү, суларның тискәре йогынтысын булдырмау буенча махсус саклану чаралары үткәрмичә генә, корылмалар төзү тыела.

6.8. Җаваплы затларны һәм башкару срокларын күрсәтеп, ГТК иминлеген тәэмин итү буенча кирәкле чаралар (план) һәм таләпләр исемлеге

ГТКның куркынычсызлык торышына үткәрелгән бәя аларның үз классы өчен мөмкин булган иң чик халәтләрен арттыруга бәйле куркынычлар булуны ачыкламаган. Гадәттән тыш хәл килеп чыгу гадәттән тыш факторлар бер үк вакытка туры килгәндә генә мөмкин. Эксплуатацияләү ышанычлылыгын арттыру максатында 2018 елда ГТКны декларация алды тикшерүе үткәрелде. “Татарстан Республикасы территориясендә гидротехник коралмаларда авария нәтиҗәсендә физик затларның тормышына, сәламәтлегенә, физик һәм юридик затларның мөлкәтенә китерелергә мөмкин

булган зыян күләмен исәпләү тәртибе» ТР Экология һәм табигый байлыклар министрлыгы тарафыннан эшләнгән һәм килештерелгәннән соң, ГТКның мөмкин булган зыяннары гадәттән тыш хәл килеп чыгуга китермәячәк, дип билгеле, мондый ГТКның иминлеген декларацияләү үткәрелми (Татарстан Республикасы Экология һәм табигый ресурслар министрлыгының 2019 елның 01 августындагы 7024/11 номерлы хаты).

Югарыда күрсәтелгән чараларны үтәү өчен җаваплы итеп Зәй муниципаль районының Иске Маврин авыл җирлеге башкарма комитеты җитәкчесе тәкъдим ителә.

7. КУШЫМТАЛАР

7.1. Визуаль һәм инструменталь күзәтү журналларының формалары

Түбәндәге журналларны алып бару кагыйдәләре

Визуаль һәм инструменталь күзәтүләр мәгълүматлары күзәтүче тарафыннан күзәтү журналларына кертелә һәм җитәкчелек тарафыннан анализлана. Килешү нигезендә кирәк булганда, проект һәм эксперт оешмалары урында күзәтү алып баруның дөреслеген контрольдә тота, журналларны тутыруның һәм ачыкланган кимчелекләрне сызымнарга кертүнең дөреслеген тикшерә, табигый күзәтүләрнең чират тәртибендә баруын күзәтә, персонал эшендәге барлык кимчелекләр уртага салып тикшерелә һәм бетерелә.

Барлык журналлар да тегелгән булырга тиеш, ә битләр номерланган, бу ГТКны куркынычсыз эксплуатацияләү өчен җаваплы затның имзасы белән таныклана.

Тулысынча тиешле тәртиптә алып барылган журнал кыскача тасвирлана, фактта битләрнең саны күрсәтелә, язма журнал алып бару өчен җаваплы затның имзасы белән таныклана, аңа дата (сан, ай, ел) куела, җитәкчегә тапшырыла, описька алына һәм махсус шкафта саклана. Язмаларны төзәтүрөхсәт ителми. Ялгышкан очракта язма сызыла, ә бер юл түбәнрәк дөрес күрсәткечләр тутырыла. Электрон журналлар һәм мәгълүматлар базасы алып барырга тәкъдим ителә.

1нче кушымта

РАСЛЫЙМ

Эксплуатация хезмәте җитәкчесе

____

«____» ____________200__ ел.

ГИДРОТЕХНИК КОРЫЛМАЛАРНЫҢ ТЕХНИК ТОРЫШЫ АКТЫ

____

исеме

торышына "____" _____________20__ ел.

Составында комиссия : ____

инициаллар, фамилия, вазыйфа

____

____

____,

предприятие буенча боерык нигезендә билгеләнгән ______________________________

________________________________ «_____» _______________200 __ ел

Исеме, фамилиясе

№ ________ период ____________________буенча _________________200 __ ел.

күрсәтелгән корылмаларга гомуми техник карау үткәрде

____

____

I. Корылмаларны күзәтү нәтиҗәләре

№ п/п	Гидротехник корылма	Техник торыш (утырган урыннар барлыкка килү, бетонга зыян килү, фильтрация режимы бозылу, ярыклар барлыкка килү һ. б.)	Җимерекләрнең якынча сәбәпләре	Комиссия карары, ремонт төре, эш башкару датасы

2. ГТКның механик җиһазларын карау нәтиҗәләре (һәр берәмлек механик һәм күтәртү җиһазының техник торышын күрсәтергә)____

____

____

Тикшерү һәм сынау нәтиҗәләре нигезендә комиссия:

2.1. Корылманың торышы ___________дәрәҗәдә. Агымдагы ремонт таләп итела

____

ГТКның исеме

2.2.Корылманың торышын өстәмә тикшерү өчен махсус оешмага ______________________________ мөрәҗәгать итәргә кирәк.

исеме

____

нисеме

____

Комиссия әгъзалары: ______________________________

'имза

____

____

____

____

2нче кушымта

УТЫРМАЛАРНЫ ТЕРКӘҮ ЖУРНАЛЫ

Корылма: балчык плотина

Дата:________________________

№ п/п	Марканың номеры (пикет)	Марканың башлангыч тамгасы, м	Күзәтүләрнең киләсе циклы маркасының билгесе, м	Үткән үлчәнештән соң утырымның күрсәткече, мм	Явым-төшемнең суммар күрсәткече, мм
1	2	3	4	5	6
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					

Күзәтүче (обходчик) ____

тикшерде ____

КОРЫЛМАНЫ ВИЗУАЛЬ КҮЗӘТҮ ЖУРНАЛЫ

____

Карау участогы

Урнашу урыны

Дата	Су дәрәҗәсе билгеләре		Ватык урыннарның тасвирламасы
	ВБ	НБ	
1	2	3	4

Күзәтүче: (обходчик) ____

Тикшерде: ____

4нче кушымта
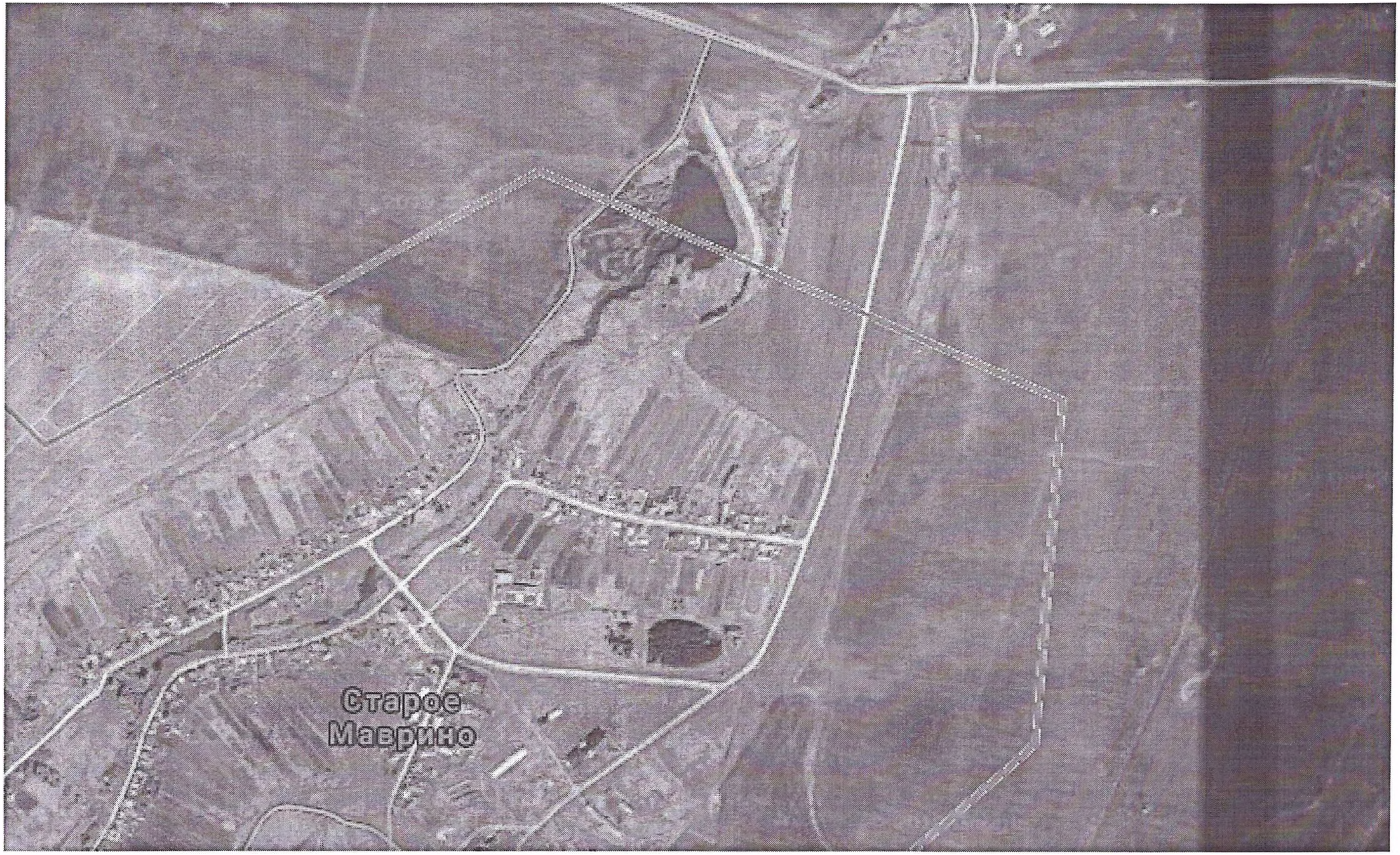
ГТКның урнашу схемасы